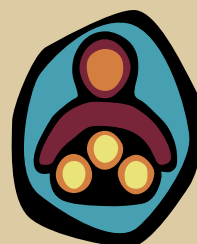

Kommunikkaartumik in- nuttaasut peqqissusiat Avannaata Kommunian

Charlotte Brandstrup Ottendahl
Durita Lyngsø Svartá
Peter Bjerregaard
Ingelise Olesen
Christina Viskum Lytken Larsen

Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq 2018

Innuttaasut
Peqqissusiannik
Iisimatusarfik

Center for Folkesundhed i Grønland
Centre for Public Health in Greenland

Kommunikkaartumik innuttaasut peqqissusiat Avannaata Kommunia
Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq 2018

Charlotte Brandstrup Ottendahl
Durita Lyngsø Svartá
Peter Bjerregaard
Ingelise Olesen
Christina Viskum Lytken Larsen

Suliamik nalilersuisoq: Maja Bæksgaard Jørgensen

Copyright © 2021
Statens Institut for Folkesundhed, SDU

Issuaaneq, tassunga ilanngullugit takussutissianik aamma tabelinik, pisinnaavoq issuaaffigineqartup erseqqissumik nalunaarneratigut.

Elektroniskimik saqqummersitaq: ISBN 978-87-7899-547-6

Statens Institut for Folkesundhed
Stuðiestræde 6
1455 København K
www.sdu.dk/sif

Nalunaarusiaq uani aaneqarsinnaavoq www.sdu/sif

Siulequt

Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq 2018 Kalaallit Nunaanni innuttaasut peqqissusiannik misissuisarnerit tullerriaat tallimaasut nutaajunerpaartaattut 2019-imi tamanut saqqummiunneqarpoq. Nalunaarusiaq 2019-imeersoq innuttaasut peqqissusiannut uuttuutunik takussutissiivoq, aamma peqqissutsikkut uuttuutini arlalitsigut pitsanngoriaateqartoqarneranik takutitsilluni (pujortartarneq, nerisaqarneq aamma ineqarnikkut pissutsit, il.il.) ilutigitillugulu arlalitsigut allanngortoqarsimanani, tasunga ilanngullugit taaneqarsinnaallutik inuunerup pitsaassusia, timimik aalatitsineq, il.il. Nalunaarusiaq Kalaallit Nunaanni peqqissutsimik siuarsaalluni aamma pitsaaliuilluni suliaqarnermi atortussatut sulii pingaaruteqarpoq.

Nalunaarusiat immikkut suliarineqartut tallimat maanna tullinngupput, Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik 2018-imi misissuinermit kisitsisit nuna tamakkerlugu kommuninut tallimanut agguataarneqarlutik. Taamaalilluni nalunaarusiat tallimat suliarineqarput, kommuninut tamanut ataaseq suliarineqarluni. Nalunaarusiani taakkunanani 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermit kisitsisit sumiiffinnut agguataarneqarput, taamaaliornikkut kommunini ataasiakkaani peqqissutsimik siuarsaalluni aamma pitsaaliuilluni sulinissaq tigussaanagerusunnngortinniarlugu.

Kommunini tamani amerlasuut ingerlalluarlutillu pitsaasumik peqqissuseqartut nalunaarusiat takutimassuk pitsaasuvoq. Amerlasuut pitsaasumik peqqissuseqarlutik namminneq naliliipput, timersortarlutik, ilaquuttatik peqatigalugit piffissamik atuisarlutik aamma pinngortitamiittarlutik, peqqissutsimulli pitsaanngitsumik sunniuteqartumik ajornartorsiutit sulii takussaapput.

Kommunimut nalunaarusiaq una kommunimi innuttaasut peqqissusiisa qanoq innerannik kisitsisinik najukkaneersunik toqqaannartumik kommunimi politikerinut aamma allaffissornikkut aqutsisunut ingerlatitseqqinniarnuvoq siulleq. Kommunimi innuttaasut peqqissusianni sutigut ingerlalluortoqarnerasoq aamma sutigut pingaarutilinnik unammillagassanik suliassaqarnerasoq pitsaaneruseqarsinnaanissaanut tamanna tapertaasinnaasoq neriuarpoq. Neriuutigaarput misissuineq innuttaasunut, misissuinermit peqataalluarnermikkut tapertaasimasunut, naggataatigut iluaqutaasinnaassasoq. Taakoqanngippammi misissuisoqarsinnaanngilaq.

Misissuinermit peqataasunut tamanut qujanaq. Atuarluarina.

Morten Grøn­bæk
Pisortaq
Statens Institut for Folkesundhed

Christina Viskum Lytken Larsen
Ilisimatusartunut aqutsisoq
Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfik

Imarisai

1	Aallaqqaasiut.....	3
2	Peqqissuseq aamma atugarissaarneq.....	6
2.1.	Peqqissutsimik nammineq naliliineq.....	6
2.2.	Inuunerup pitsaassusia	7
2.3.	Eqqarsartaatsikkut peqqissuseq	8
2.4.	Imminut toqunnissamik eqqarsaatit aamma imminut toqoriaraluarneq	11
2.5.	Peqqissutsimut tunngasutigut inuuniarnikkut assigiinngissutit.....	13
3	Timimik aalatitsisarneq aamma nerisaqarneq.....	15
3.1.	Timimik aalatitsisarneq	15
3.2.	Nerisarisaartakkat.....	19
3.3.	Timimik aalatitsisarnermi aamma nerisaqarnermi inuuniarnikkut assigiinngissutit.....	22
4	Aarlerinaatinut pissutaasut.....	24
4.1.	Ineqarnikkut pissutsit	24
4.2.	Kinguassuutitigut atornerluisarneq.....	26
4.3.	Imigassaq	28
4.4.	Pujortartarneq	29
4.5.	BMI – Pualavallaarnermut uuttuut	32
4.6.	Inuussutissartalinnik naammattumik nerisassaqaannginneq	33
4.7.	Aarlerinaatinut pissutaasuni inuuniarnikkut assigiinngissutit.....	35
5	Kulturimut tunngasutigut uuttuutit.....	38
5.1.	Pinngortitaaq aamma ataatsimoorneq	40
5.2.	Ilaquttat aamma atassuteqarfiit.....	42
5.3.	Ilorrisimaarneq aamma inuunerup pitsaassusia	43
5.4.	Atugarissaarneq aamma kulturimut tunngasutigut uuttuutit	44
5.5.	Kulturimut tunngasutigut inuuniarnikkut assigiinngissutinut uuttuutit	45
6	Eqikkaaneq aamma naggasiineq.....	47
7	Najoqqutat	50
8	Ilanngussaq	52

1 Aallaqqaasiut

Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik 2018-imi misissuinerimi paasissutissarpasut kater-sorneqarput, inuiaqatigiit inuunermi atugaannut, inooriaasiannut aamma peqqissusiannut tunngasut (Larsen allallu, 2019). Innuttaasut peqqissusiannik misissuisarnerit takuttuarpaat, Kalaallit Nunaanni innuttaasut amerlanerpaat peqqissuullutik oqaatigisaraat, ilutigitilluguli peqqissutsikkut unammilligassat arlallit takuneqarlutik, tassunga ilanngullugit pujortartarneq aamma angissut-simut agguaqatigiissitsinerimi oqimaassutsip (body mass indeksi (bmi-ip) qaffakkiartornera, il.il.

2018-imi innuttaasut peqqissusiannik misissuineq Kalaallit Nunaat tamakkerlugu illoqarfanni aqqaneq-marlunni aamma nunaqarfanni arfineq-pingasuni peqataasut, 15-iniit 94-it tikillugit ukiullit 2.539-t, akissutaannit tunngaveqarpoq. Tamatuma assigaa ukioqqortussutsini taakkunani innuttaasut tamarmik 5,8 %-erigaat, aamma misissuinermit peqatiserineqartut 52 %-eralugit.

Paasissutissat taakku tunngavigalugit maanna kommunini innuttaasut peqqissusiannut tunngasut kommuninut tamanut suliarineqarput. Innuttaasut peqqissusiisa kommunikaartumik suliarineqarnerannut siunertaq tassaavoq, kommunini ataasiakkaani inuunermi atukkat, inooriaaseq aamma peqqissuseq itisiliiffigalugillu assigiinngissutaannik takussutissiiffiginissaat. Kommuninut nalunaarusiat Innuttaasut peqqissusiannik 2018-imi misissuinerimi uuttuutinit erseqqissaatigineqartunit, Inuunerittami pingaarnertut sammineqartunik aamma nakkutilliinerusunit, tunngaviumik aallaaveqarput. Periuseq pillugu itisiliineq annertunerusoq ilanngussami takuneqarsinnaavoq. Nalunaarusiornermi siunnerfigineqartut tassaapput kommunini politikereit, atorfilittat, najukkami peqqinnissakkut sullissisut aamma najukkami inuunermi atukkanik aamma peqqissutsimik soqutigisallit. Inernilius-sat innuttaasut peqqissusiannut tunngasutigut kommunit peqqinnissakkut- imaluunniit pitsaaliuiner-mut periusissiaasa pitsanngorsarneqarnissaannut pisariaqartinneqartunik tikkuussisinnaapput. Minnerunngitsumik kommunimi peqqissutsimut tunngatillugu sutigut ingerlalluartoqarneranik paasisaqarnissamat nalunaarusiap inernerit atorneqarsinnaapput.

Nalunaarusiami uani Innuttaasut peqqissusiannik 2018-imi misissuinerimi Avannaata Kommuniani najugallit inuunermi atugaannut, inooriaasiannut aamma peqqissusiannut uuttuutit nassuiarneqarput. Avannaata Kommuniani misissuinermit peqatiserineqartut 51,6 %-ii peqataapput. Nalunaarusiaq kommunimi innuttaasut peqataasut ukiuinut, suaassusiinut, najugaannut, ilinniagaannut, inuussutissarsiutaannut aamma pigissaarnerannut tunngatillugu nassuiaammik aallarnerneqarpoq, peqqissutsimut uuttuutit tulliullugit nassuiarneqassallutik. Kommuninut kisitsisinik sanilliussinissamut tunngavissaqarumalluni kisitsisit tamarmik nuna tamakkerlugu peqqissutsimik uuttuinerit kisitsitaannut sanilliunneqarput. Uuttuutit tamarmik suaassutsinut- aamma ukiut assigiinngissutaannut misissorneqarput, aamma kisitsitigut qularnaatsumik assiginngissutinik nassaarfiusut nassuiarneqarlutik. Peqqinnikkut inuuniarnermi assigiinngissutit aamma nalunaarusiami malunaatilimmik sammineqarput, naggasiutitullu innuttaasut peqqissusiannik misissuinissaq tulleg

pillugu kommunit aamma Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfiup akornanni suleqatigiinnerup ingerlateqqinnissaanut periarfissat saqqummiunneqassallutik.

Avannaata Kommuniani aamma nuna tamakkerlugu peqataasut immikkut ilisarnaataat tabeli 1-imi takutinneqarput.

Tabeli 1. Avannaata Kommuniani aamma nuna tamakkerlugu peqataasut ilisarnaataat. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. Kisitsisit pingaarnersiulluni agguaqatigiissinneqartut, takuuk ilanngussaq.

	Avannaata Kommunia		Nuna tamakkerlugu	
	Akissuteqartut pingaarnersi- uilluni aggu- aqatigiissin- neqartut amerlassusiat	%	Akissuteqartut pingaarnersiuil- luni aggu- aqatigiissin- neqartut amer- lassusiat	%
<i>Katillugit</i>	548	(100)	2.579	(100)
<i>Suiaassuseq</i>				
Arnat	321	(58,7)	1.373	(53,5)
Angutit	226	(41,3)	1.195	(46,5)
<i>Ukiut</i>				
15-24-nik ukiullit	60	(10,9)	332	(12,9)
25-34-nik ukiullit	69	(12,6)	325	(12,7)
35-59-inik ukiullit	299	(54,6)	1.183	(46,1)
60+ ukiullit	120	(21,9)	727	(28,3)
<i>Ilinniagaq</i>				
Meeqqat atuarfiat/ilinniarnertuunngorniarfik	389	(71,0)	1.371	(53,2)
Ingerlaqqiffiusumik ilinniagaq sivikitsaq	118	(21,5)	822	(31,9)
Ingerlaqqiffiusumik ilinniagaq akunnattumik aamma sivirusumik sivirususilik	34	(6,2)	365	(14,1)
Nalunaarutigineqanngitsut	7	(1,3)	21	(0,8)
<i>Inuussutissarsiut</i>				
Suliffik, akunnattumik imaluunniit sivirusunerusumik sivirususilimmik ilinniakkamik pisariaqartitsiffiusaq	39	(8,2)	304	(14,2)
Ilinniagaqarsimasutut sulisoq	65	(13,7)	506	(23,6)
Ilinniagaqarsimanngitsutut sulisoq	201	(42,2)	720	(33,6)
Piniartut-aalisartut aamma aappaat	63	(13,2)	112	(5,2)
Ilinniartut	20	(4,2)	189	(8,8)
Peqataasut inuussutissarsiorterup avataaniittut	88	(18,5)	314	(14,6)
<i>Pigissaarnermut uuttuut*</i>				
0-2	100	(18,2)	347	(13,4)
3	83	(15,1)	330	(12,8)
4	120	(21,9)	505	(19,6)
5	180	(32,8)	738	(28,6)
6	65	(11,9)	660	(25,6)
<i>Najugaq</i>				
Nuuk	-		478	(18,8)
Illoqarfik	351	(63,9)	1.624	(63,9)
Nunaqarfik	198	(36,1)	441	(17,3)

*Pigissaarnermut uuttuut inuit ataasiakkaat atortutigut aralinnik atugassaqamerat naapertorlugu nalilersuinermi atorneqarpoq, 0-2 pigissaarnikkut qaffasissutsimi appasinnerpaajulluni, 6-i pigissaarnikkut qaffasissutsimi qaffasinnerpaajulluni.

Avannaata Kommuniani innuttaasut 548-t, 15-iniit 91-it akornanni ukiullit, misissuinnermut peqataapput. Taamaalilluni agguaqatigiissitsinermi ukiut 48,2-jupput. Innuttaasut peqataasut amerlanerpaartaat 35-t 59-illu akornanni ukioqarput (55 %-it), 22 %-ii 60-inik amerlanerusunilluunniit ukioqarlutik. Ukiuisa agguataarnerat kommuninut allanut assingupput. Peqataasut amerlanersaasa qaffasinnerpaamik ilinniagaat tassaapput meeqqat atuarianni atuarsimaneq imaluunniit ilinniarnertuutut ilinniagaqarsimaneq (71 %-it). Avannaata Kommuniani peqataasut amerlanerpaat ilinniagaqarsimannigitsutut sulisartuupput (42 %-it), ikinnerpaallu ilinniartuullutik (4 %-it). Peqataasut amerlanerpaat pigissaarnermut uuttuummi 5-imiipput, aamma amerlanerpaat (64 %-it) kommunip illoqarfiini pingasuni najugaqarlutik (Ilulissani, Upernavimmi imaluunniit Qaanaami), 36 %-it kommunip nunaqarfiini pingasuni (Aappilattumi, Innaarsunni imaluunniit Kullorsuarmi) najugaqarlutik.

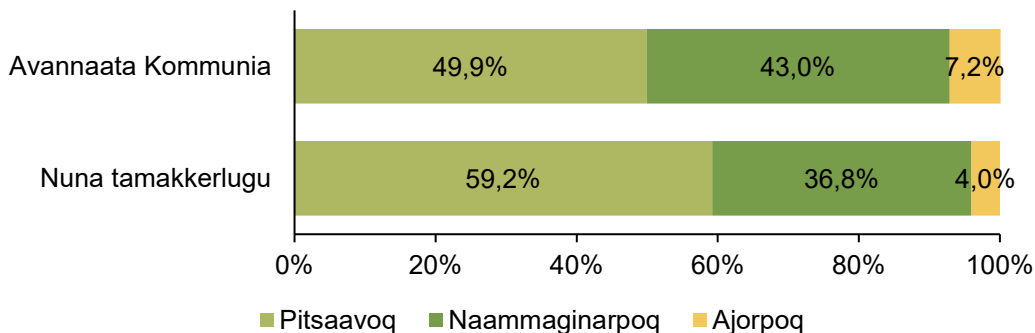
2 Peqqissuseq aamma atugarissaarneq

Peqqissuseq atugarissaarnerlu peqqissutsitsinnut assigiinngitsunut arlalinnut tunngavoq. Pitsaasumik peqqissuseqarneq napparsimaneq ajornertut nassuiarneqarsinnaavoq, siammasinnerusumilli isigalugu atugarissaarlunilu inuunerisamik nuannarinninnermik nassataqassaaq. Immikkoortumi tulliuuttumi kommunimi innuttaasut peqqissusiat aamma atugarissaarnerat itisiliiffigineqassaaq, tamannalu peqqissutsimik nammineq naliliinermik, inuunerup pitsaassusianik aamma eqqarsartaatsikkut peqqissutsimik ilaqarpoq – tassunga ilanngullugit imminut toqunnissamik eqqarsaatit aamma imminut toqoriaraluarneq.

2.1. Peqqissutsimik nammineq naliliineq

Peqqissutsimik nammineq naliliineq peqaataasut nammineq qanoq peqqissuseqarnerlutik naliliinerivaat. 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi peqataasut ima aperineqarput: "Peqqissutsit qanoq innersoq isumaqarpit?" akissutissatut periarfissaralugit: pitsaalluinnarpoq, pitsaavoq, naammaginarpoq, ajorpoq, ajorluinnarpoq. Peqqissutsimik pitsaanngitsumik nammineq naliliineq nappaa-teqarnermut aamma toqujaartarnermut atassuserneqartartoq siusinnerusukkut takuneqarnikuuvoq, taamaattumillu innuttaasut akornanni peqqissutsip qaffasissusianut uuttuutigissallugu pitsaasuulluni (Idler & Benyamini, 1997). Nalunaarsuutini ataaniittuni pitsaalluinnartumik aamma pitsaasumik peqqissuseqarneq "Pitsaasoq"-mut ataatsimoortinneqarput, taamatut aamma ajorpoq aamma ajorluinnarpoq "Ayorpoq"-mut ataatsimoortinneqarlutik.

Peqqissutsimik nammineq naliliineq: "Peqqissutsit qanoq innersoq isumaqarpit?"

Takussutissiaq 2.1.1. Avannaata Kommunianni (N=547) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.577) peqataasut peqqissutsimminnik nammineq naliliinerat. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 2.1.1-imi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut affaasa (50 %-it) peqqissusertik pitsaasutut nalileraat. Taamatuttaaq 43 %-it peqqissusertik naammaginartuusoq naliliipput, aamma amerlanngitsut (7 %-it) peqqissusertik pitsaanngitsutut nalilerlugu. Nunamut tamarmut sanilliuussinermit takuneqarpoq peqataasut Avannaata Kommunianeersut amerlanerusut peqqissusertik naammaginartutut imaluunniit pitsaanngitsutut namminneq nalileraat.

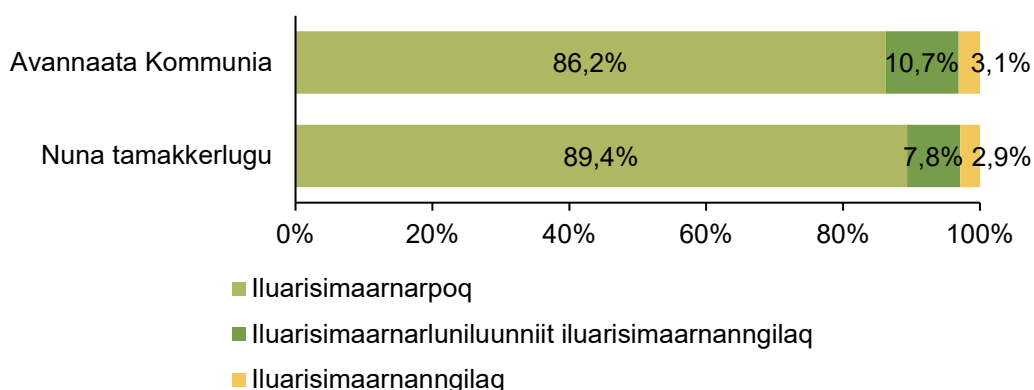
Peqqissutsimik nammineq naliliineq suaassutsit akornanni allanngorannngilaq, aamma takuneqarsinnaavoq utoqqaat amerlanerulaartut peqqissusertik pitsaanngitsutut nalilertaraat. Ilimanaa-teqareerporli peqqissutsimik nammineq naliliineq ukiunut ataqatigiiffeqassasoq, peqqissutsikkut ajornartorsiutit ukioqqortunerusut akornanni takussaanagerusarmata.

2.2. Inuunerup pitsaassusia

Inuunerup pitsaassusia pitsaasumik inuuneqarnermut suut ilisarnaataanerannut tunngavoq. Inuunerup pitsaassusianut pissutsit amerlasuut apeqqutaasarput, soorlu timikkut eqqarsartaatsikkullu peqqissuseq, ilinniagaqarneq, suliffik, qanimut atassuteqarfiit, avatangiisit aamma pissutsit allat inuunitta pitsaassusianut sunniuteqartut (Sundhedsstyrelsen, 2020).

Inuunerup pitsaassusia: "Ataatsimut isigalugu inuunerit qanoq iluarisimaartigiviuk?"

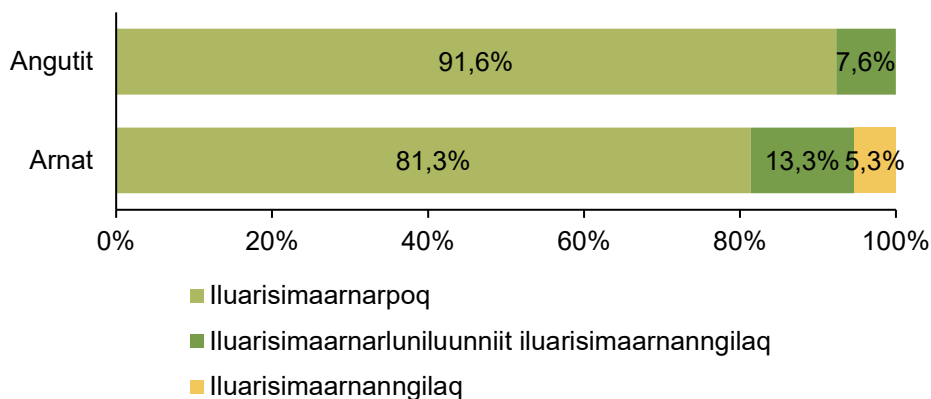
2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermit peqataasut 55-it sinnerlugit ukiullit tamarmik ima aperineqarput: "Ataatsimut isigalugu inuunerit qanoq iluarisimaartigiviuk?", akissutissatut periarfissaralugit: iluarisimaartorujussuuara, iluarisimaarpara, iluarisimaarnarluniluunniit iluaaginangilaq, imaluunniit iluarinngilara, iluarinngitsorujussuuara. Nalunaarsuutini ataaniittuni naammagisimaarinnilluartut aamma iluarisimaarinnittut "Iluarisimaarpara"-mut ataatsimoortinneqarput, taamatut aamma iluarinngitsut aamma iluarinngitsorujussuit "Iluarinngilara"-mut ataatsimoortinneqarlutik.

Takussutissiaq 2.2.1. Avannaata Kommuniani (N=269) aamma nuna tamakkerlugu (N=991) peqataasut 55-it sinnerlugit ukiullit inuunerisa pitsaassusiat, 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 2.2.1-mi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut 55-it sinnerlugit ukiullit amerlanerpaartaasa (86 %-it) ataatsimut isigalugu inuunertik iluarisimaarlugu oqaatigigaat, 11 %-it iluarisimaarinnillutilluunniit iluaaginninnatik akissuteqartut, aamma taamaallaat 3 %-it inuunerminnik iluarisimaarinninnatik akissuteqarlutik. Agguataarnerup assinga nuna tamakkerlugu takuneqarsinnaavoq.

Taamaattumik qulaani paasissutissat uppersisippaat, Avannaata Kommuniani peqataasut 55-it sinnerlugit ukiullit amerlanerpaartaasa inuunertik nuannarigaat. Inuunerup pitsaassusia ukioqatigiiaat akornanni allangorannigilaq, taamaattorli suaassutsimut tunngatillugu kisitsisitigut assigiinngissut qularnaatsoq takuneqarpoq, nunap sinnerani tamanna takuneqanngitsoq.

Takussutissiaq 2.2.2. Avannaata Kommuniani peqataasut 55-it sinnerlugit ukiullit inuunerisa pitsaassusiat suaassutsinut agguataarlugut. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=269.

Takussutissiaq 2.2.2-mi takuneqarsinnaavoq, angutit arnanut sanilliullugit amerlanerusut inuunerminnik iluarisimaarinnittut. Angutit Avannaata Kommunianeersut inuunerminnik iluarisimaarinninnatik oqaatigisaqarsimannigilat, akerlianik arnat 5 %-ii inuunertik ataatsimut isigalugu iluarisimaarnagu oqaatigalugu. Ilutigitillugu arnat (13 %-it) angutinut (8 %-inut) sanilliullugit marloriaatingajaasa inuunerminnik iluarisimaarinnillutilluunniit iluaaginninnatik oqaatigivaat.

2.3. Eqqarsartaatsikkut peqqissuseq

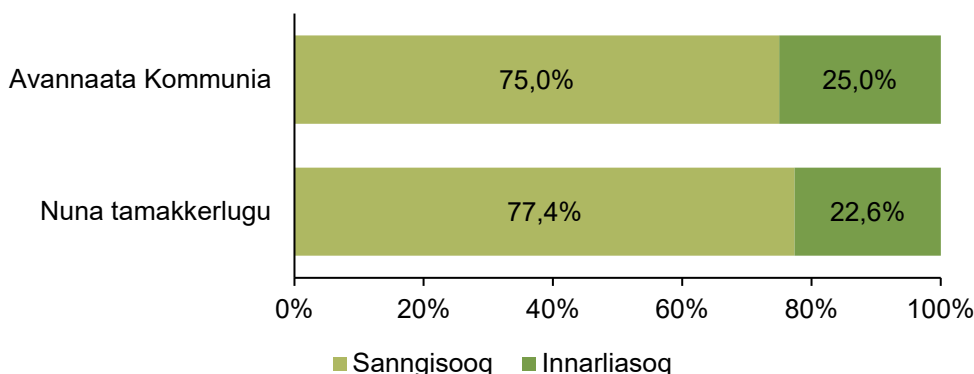
Eqqarsartaatsikkut peqqissuseq tarnikkut nappaateqannginnermut kisimi tunnganngilaq, aammali atugarissaarnikkut pissutsinut tunngalluni. Eqqarsartaatsikkut pitsaasumik peqqissuseqarnermik misigisimaneq inuit ataasiakkaat piginnaasaminnik atuisinnaanerannut, ulluinnarni unammilligassanik aamma uippakajaarnermik qaangiiniarsinnaanerannut, aamma inuit allat peqatigalugit ataatsimoornerannut tunngavoq (Sundhedsstyrelsen, 2021).

2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi eqqarsartaatsikkut peqqissuseq The General Health Questionnaire (GHQ) (Goldberg allallu, 1997) tunngavigalugu nalilerneqarpoq. Tassani peqataasut apeqqutinik aqqaneq-marlunnik, eqqarsartaatsikkut qanoq issutsimut tunngasunik aperineqarlutik, soorlu ima: "Sapaatit akunnerisa kingulliit ingerlaneranni ernumanermik pissuteqartumik sininneq ajuler-tarpit?" aamma "Sapaatit akunnerisa kingulliit ingerlaneranni nuannaanngissuteqarpit imaluunniit nanertisimavit?".

Oqaaseq **sanngisooq** eqqarsartaatsikkut qaffasissumik atugarissaarnermik misigisimamut tunngavoq.
 Oqaaseq **innarliassuseq** eqqarsartaatsikkut appasissumik atugarissaarnermik misigisima-

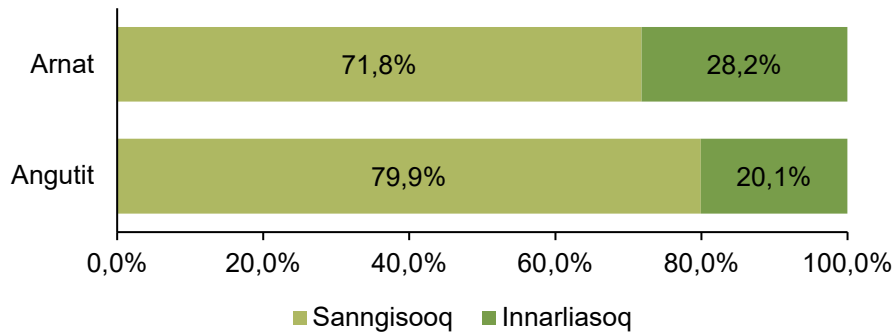
Apeqqutit aqqaneq-marluk taakku tunngavigalugit peqataasut tamarmik ataasiakkaarlutik 0-imiit 12-imut angusaqartinneqarput. Angusaq 0-i eqqarsartaatsikkut peqqissutsimi atugarissaarnermut qaffasinnerpaajussaaq, angusaq 12-i eqqarsartaatsikkut peqqissutsimi atugarissaannginnerpaajus-salluni. Nalunaarusiami matumani peqataasut eqqarsartaatsikkut peqqissutsinut marlunnut, sann-gisuunut aamma innarliasunut, avinneqarput.

Peqataasut GHQ-mi 3 ataallugu angusaqarsimasut eqqarsartaatsimikkut sanngisuutut inissin-neqarput, aamma akerlianik peqataasut GHQ-mi 3-mik imaluunniit qaffasinnerusumik angusaqarsi-masut eqqarsartaatsimikkut innarliasutut inissinneqarlutik (Jacob, Bhugra, & Mann, 1997).

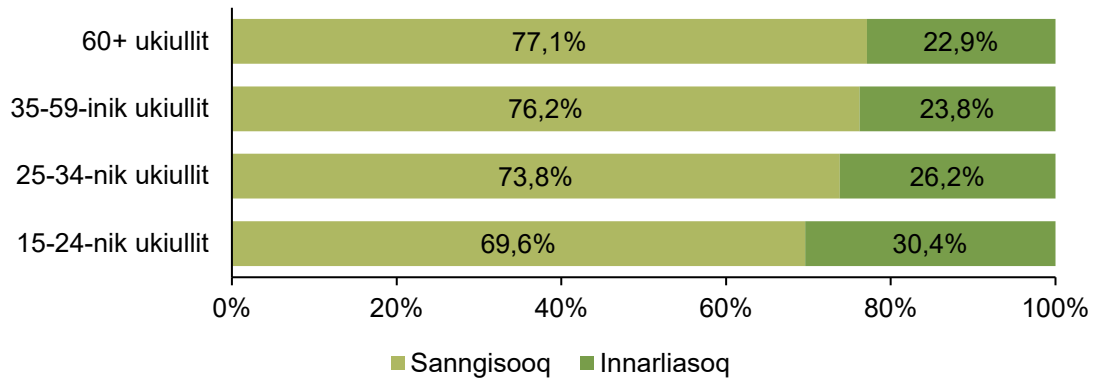

Takussutissiaq 2.3.1. Avannaata Kommuniani (N=461) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.196) peqataasut eqqarsartaatsimikkut peqqissusiat General Health Questionnaire (GHQ). 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innut-taasut peqqissusiannik misissuineq.

Kommunimi GHQ-angusaq agguaqatigiissillugu 1,75-iuvoq, nunalu tamakkerlugu 1,7-iulluni. Takussutissiaq 2.3.1-imi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut 75 %-ii eqqarsartaatsimikkut sanngisuutut oqaatigineqarsinnaasut, 25 %-illu eqqarsartaatsimikkut innarli-asuusutut oqaatigineqarsinnaallutik. Agguataarnerup assinga nunamut tamarmut aamma atuuttoq takuneqarpoq. Tassa imaappoq, Avannaata Kommuniani peqataasut 3/4-ii eqqarsartaatsimikkut peqqissuupput. Eqqarsartaatsikkut peqqissuseq suaassutsit ukiullu akornanni amerlasuutigut al-lanngorartarpoq.

Takussutissiaq 2.3.2. Avannaata Kommuniiani peqataasut eqqarsartaatsimikkut peqqissusiat Genel Health Questionnaire (GHQ), suaassutsinut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=443.

Takussutissiaq 2.3.3. Avannaata Kommuniiani peqataasut eqqarsartaatsimikkut peqqissusiat Genel Health Questionnaire (GHQ), ukioqatigiiaanut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=443.

Takussutissiaq 2.3.2-mi takuneqarsinnaavoq, arnat (72 %-it) angutitut (80 %-inut) sanilliullugit ikinnerusut eqqarsartaatsimikkut sanngisuutut oqaatigineqarsinnaasut, suaassutsikkut assigiinngisutit taakku kisitsisitigut qularnaatsuupput. Ilutigitillugu takussutissiaq 2.3.3-mi takuneqarsinnaavoq, ukioqatigiiaani nukarliunerusuni ikinnerusut eqqarsartaatsimikkut sanngisuutut oqaatigineqarsinnaasut, 15-iniit 24-nik ukiullit 70 %-ii sanngisuujusut, aamma 60-inik ukiullit imaluunniit ukioqqortunerusut 77 %-ii sanngisuujullutik. Assigiinngissutilli taakku kisitsisitigut qularnaatsuunngillat.

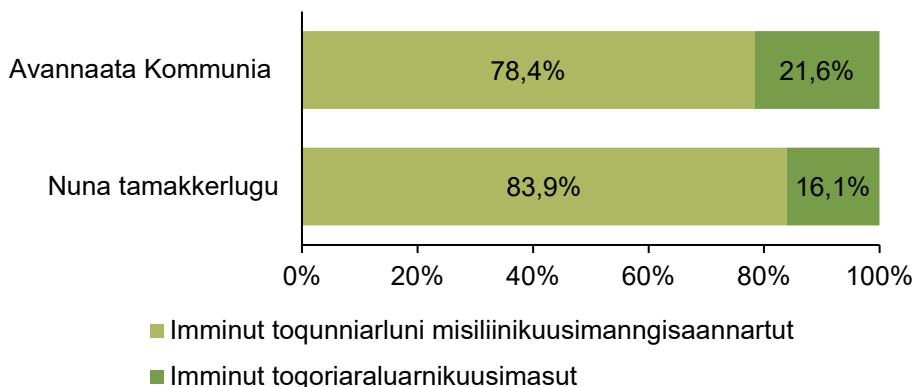
2.4. Imminut toqunnissamik eqqarsaatit aamma imminut toqoriaraluarneq

Imminnut toquttut amerlassusiat 1970-ikkunnili Kalaallit Nunaanni qaffasippoq. Kingorna misissuisarnerit takutippaat nunap immikkoortuini assigiinngissutit annertuujusut, imminnut toquttut amerlassusiat Tunumi aamma Avannersuarmi qaffasinnerpaajummata (Bjerregaard & Larsen, 2015). 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuinerimi imminut toqunnissamik eqqarsaateqartarneq aamma imminut toqoriaraluarneq ima apeqqutigineqarput:

”Pimoorutivillugu imminut toqunnissamik eqqarsaateqarnikuuit?” aamma ”Imminut toqunniarlutit misiliinikuuit?”. Peqataasut apeqqutinut taakkununga angertut apereqqinneqarput ukiup kingulliup ingerlanerani tamanna pisimansoq.

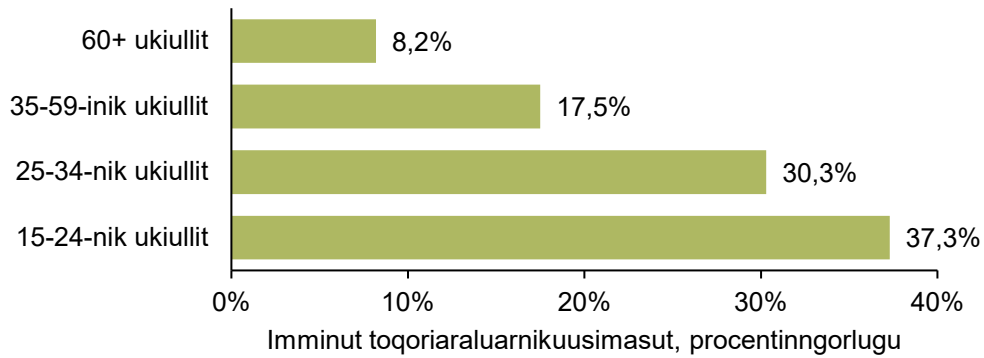
Imminut toqunnissamik eqqarsaatit: ”Pimoorutivillugu imminut toqunnissamik eqqarsaateqarnikuuit?”

Imminut toqoriaraluarneq: ”Imminut toqunniarlutit misiliinikuuit?”

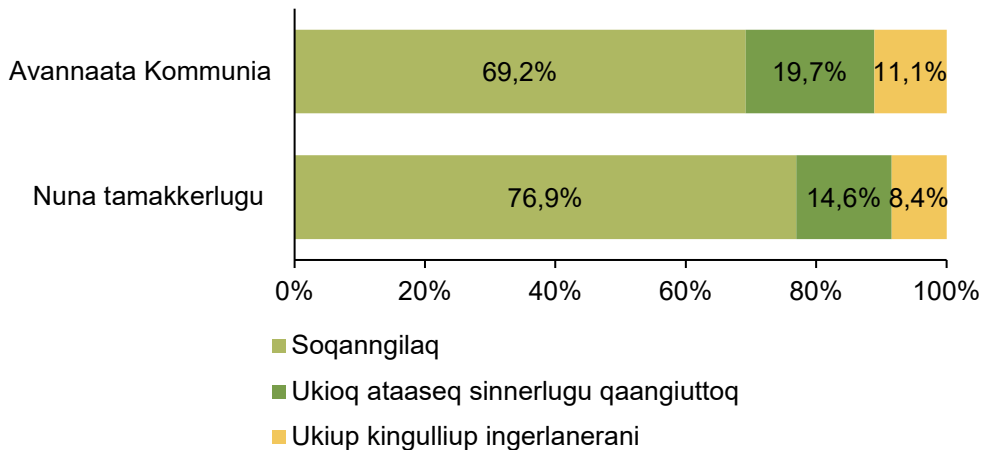
Takussutissiaq 2.4.1. Avannaata Kommuniani (N=463) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.206) peqataasut akornanni imminut toqunniarluni misiliinikuuneq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 2.4.1-imi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut 22 %-ii inuunermik ilaani imminut toqunniarlutik misiliisimasut. Avannaata Kommuniani imminut toqunniarluni misiliisimasut amerlassusiat taamaalilluni nuna tamakkerlugu kisitsisinit amerlanerupput. Aammattaaq imminut toqoriaraluarsimasut akornanni ukiutigut assigiinngissut annertuvoq.

Takussutissiaq 2.4.2. Avannaata Kommuniani peqataasut imminut toqunniarlutik misiliisimasut amerlassusiat, ukioqatigiiaanut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. (N=447).

Takussutissiaq 2.4.2-mi takuneqarsinnaavoq, peqataasut imminut toqoriaraluarsimasut ukiukitsut amerlanerusut, 25-t ataallugit ukiullit 37 %-it inuunermik ilaani imminut toqunniarlutik misiliisimallutik. Takussutissiat aamma takutippaa, ukioqqortusiartorneq malillugu amerlassusiisa apparartornerat, peqataasut 60-it sinnerlugit ukiullit 8 %-it imminut toqunniarlutik misiliisimallutik. Imminut toqunniarluni misiliisimasut akornanni ukiut assigiinngissutaat kisitsisitigut qularnaatsuupput. Aammattaaq ilanngullugu oqaatigineqarsinnaavoq, peqataasut akornanni arnat imminut toqoriaraluartut amerlanerusut (paasissutissat takutinneqanngillat).

Takussutissiaq 2.4.3. Avannaata Kommuniani (N=463) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.206) peqataasut akornanni imminut toqunnissamik eqqarsaateqartarnerit. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 2.4.3.-mi takuneqarsinnaavoq, peqataasut Avannaata Kommunianeersut amerlanersaat (69 %-it) imminut toqunnissamik eqqarsaateqarnikuunngitsut, 20 %-it ukioq ataaseq sinnerlugu qaangiuttoq misiginikuullugu, aamma 11 %-it ukiup kingulliup ingerlanerani misiginikuusimallugu. Nunamut tamarmut sanilliullugu Avannaata Kommuniani imminut toqunnissamik eqqarsaateqarlutik misigisaqarsimasut, ukiup kingulliup iluata ingerlanerani aamma ukioq ataaseq sinnerlugu qaangiunneranut tunngatillugu, amerlanerupput. Ataatsimut isigalugu imminut

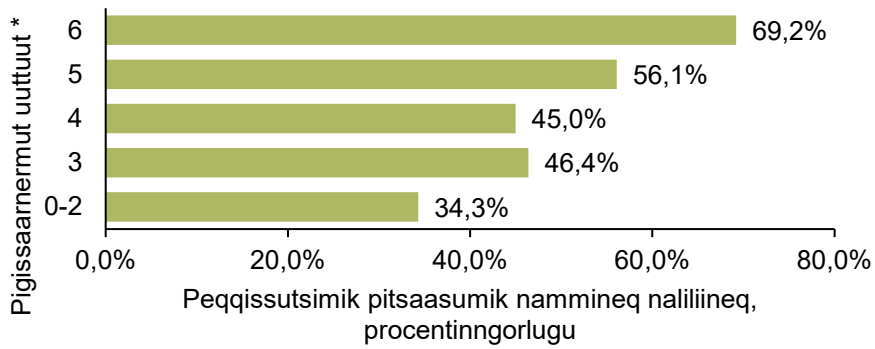
toqunnissamik eqqarsaateqartut amerlanngitsuinnaat imminnut toqoriaraluarsimangillat. Tasunga ilanngullugu oqaatigineqarsinnaavoq, immiinnut toqunnissamik eqqarsaateqartarneq ukioqatigiiaat ukiukinnerusut akornanni aamma arnat akornanni pinerusarsimasoq (paasissutissat takutinneqanngillat).

2.5. Peqqissutsimut tunngasutigut inuuniarnikkut assigiinngissutit

Inuiaqatigiinni tamani inuuniarnikkut assigiinngissutit piupput, inuit ilaat allanut sanilliullutik pigissaarnerullutik. Peqqissutsimut tunngatillugu inuuniarnikkut assigiinngissut pilersarpoq, peqqisuseq imaluunniit peqqissutsimut uuttuutit aalajangersimasut aqqissuussamik pigissaarneq aallaavigalugu aamma allanngorartinneqaraangata. Pigissaarnerup inuunitsinni atukkatsinnut aamma peqqissutsikkut pissusilersuutitsinnut atassuteqarnerannik tamanna pissuteqarpoq (Diderichsen, Andersen, & Manuel, 2011).

Pigissaarneq uuttuutit assigiinngitsut atorlugit uuttorneqarsinnaavoq, 2018-imilu Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuinerimi angerlarsimaffimmi atortutigut iluaqutissat amerlassusiat pigissaarnermut uuttuutit atorneqarpoq. Siusinnerusukku misissuinerit takutinnekuaat, uuttuut taanna peqqissutsimut tunngatillugu inuuniarnikkut assigiinngissutinut uuttuutigissallugu naleqquttuusoq (Bjerregaard, Dahl-Petersen, & Larsen, 2018). 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuinerimi peqataasut tamarmik angerlarsimaffimmini atortunik arlalinnik pigisaqarnerusut aperineqarput: video/DVD, qarasaasiaq, mikrobølgeovni, errorsivik, erruivik maskiina aamma internetti, akissutissatut periarfissaralugit: Aap aamma Naamik.

Inooqataanikkut inississimaffik aallaavigalugu peqqissutsip qanoq allanngorarsinnaaneranut assersuutit pigissaarnermut uuttuut peqqissutsimik nammineq naliliinermit atatillugu takussutissi-ami ataaniittumi takutinneqarpoq.

*Pigissaarnermut uuttuut inuit ataasiakkaat atortutigut arlalinnik atugassaqaqarnerat naapertorlugu nalilersuineri atorneqarpoq, 0-2 pigissaarnikkut qaffasissutsimi appasinnerpaajulluni, 6-i pigissaarnikkut qaffasissutsimi qaffasinnerpaajulluni.

Takussutissiaq 2.5.1. Avannaata Kommuniani peqqissutsimik pitsaasumik nammineq naliliineq, pigissaarnermut uuttuummut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=273.

Takussutissiaq 2.5.1-imi takuneqarsinnaavoq, pigissaarnerup qaffakkiartornera malillugu peqataasut peqqissutsiminnik pitsaasumik namminneq naliliisut amerlassusiat qaffakkiartortoq. Tassa imaappoq, pigissaarnerpaat akornanni peqqissutsimik pitsaasumik nammineq naliliinerit aamma amerlanerpaajupput. Peqqissutsimik nammineq naliliinerup pigissaarnermut tunngatillugu assigiinngissutaat kisitsisitigut qularnaatsuupput, soorluttaaq nuna tamakkerlugu aamma taamaattut. Taamaattumik peqqissutsimik nammineq naliliineri inuuniarnikkut assigiinngissut aamma Avannaata Kommuniani takuneqarsinnaavoq.

3 Timimik aalatitsisarneq aamma nerisaqarneq

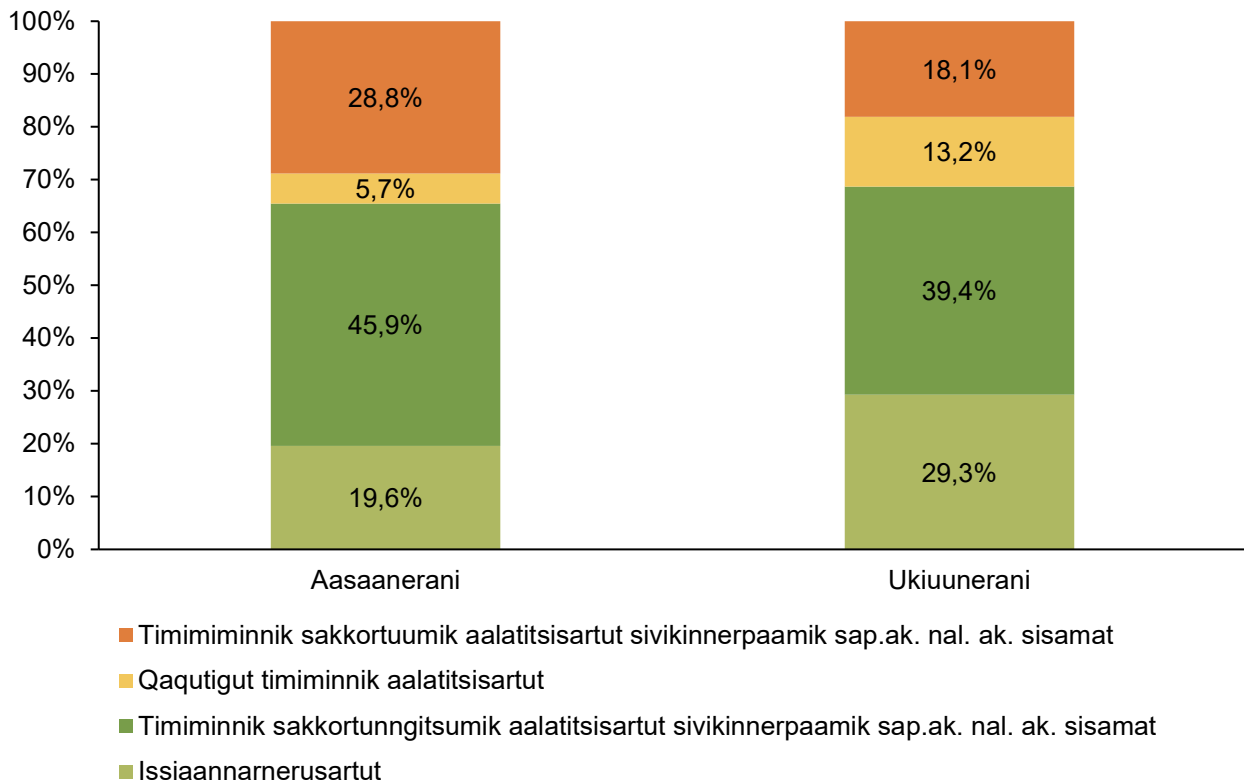
Timimik aalatitsineq (inuussutissarsiutigalugu sulineq, angerlarsimaffimmi suliassat, assartuineq, timersorneq, sunngiffimmi sammisaqarneq) aamma assigiinngisitaartunik nerisaqarneq peqqinartumik inooriaaseqarnermut tapertaapput. Timimik aalatitsineq aamma nerisaqarneq ataatsimoorfillugit ileqqunut Kalaallit Nunaanni innuttaasut akornanni peqqissutsikkut unammilligassat anginerit ilaanni pingaarnernerpaatut pissutaapput, tassalu pualavallaarneq annertusiartuinnartoq (kapitali 4 takuuk).

3.1. Timimik aalatitsisarneq

2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi peqataasut ima aperineqarput: “Qaammatini kingullerni aqqaneq-marlunni sunngiffinni timimik aalatitsinermut atatillugu nassuiaat sorleq ilinnut tulluarnesua – aasakkut aamma ukiukkut?”, akissutissatut periarfissaralugit: Issialluni suliaraqneq (atuarneq, fjernsynimik isiginnaarneq, il.il.), sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani sakkortunngitsumik timigissarneq (pisulluni pisiniarfilarneq imaluunniit suliffimmut suliffimmiillu pisunneq, illup iluani oqitsunik suliaraqneq, il.il.), ilaannikkooriarluni timigissartarneq (timersorneq, qimusserneq, il.il.), timigissaatigalugu timersorneq imaluunniit sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani timimik aalatitsiffiusunik allanik sammisaqarneq, aamma sapaatip akunneranut arlaleriarluni timersorneq aamma sakkortuumik sungiusarneq. Immikkoortut taaneqartut kingullit marluk nalunaarusiami uani ataatsimoortinneqarput, sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani sakkortuumik timimik aalatitsilluni sammisaqarnermut.

Timimik aalatitsisarneq: “Qaammatini kingullerni aqqaneq-marlunni sunngiffinni timimik aalatitsinermut atatillugu nassuiaat sorleq ilinnut tulluarnesua - aasakkut aamma ukiukkut?”

Nerisaqarnermut- Timigissarnermullu Siunnersuisoqatigiit innersuussutigivaat meeqqat inersimasullu ullormut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerani ataatsimi aalasassasut. Aalaneq tassaa-sinnaavoq suliffimmut suliffimmiillu pisunneq imaluunniit cykkilerneq, piniariarneq, eqqiaaneq, timersorneq, arsaanneq allarpassuillu (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2015).

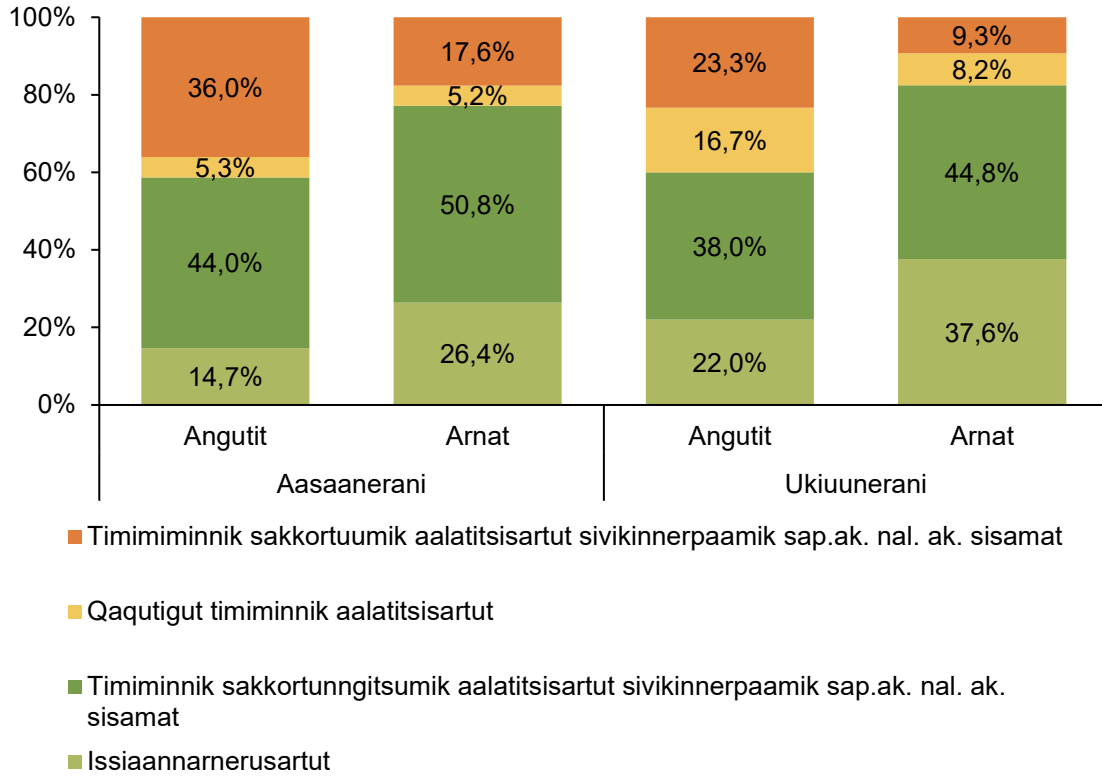

Takussutissiaq 3.1.1. Avannaata Kommunianni qaammatini kingullerni 12-ini aasaanerani (N=348) aamma ukiuunerani (N=348) sunngiffimmi timimik aalatitsisarneq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 3.1.1.-imi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommunianni peqataasut qaammatini kingullerni aqqaneq-marlunni sunngiffimmi timimik aalatitsilluni sammisaqarnerisa agguataarneqarnerat, aasaanerani aamma ukiuunerani. Takussutissiap takutippaa, ataatsimut isigalugu amerlanerit ukiuuneranut sanilliullugu aasaanerani timiminnik aalatitsinerusartut. Kommunimi peqataasut affaat aasaanerani sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani sakkortunngitsumik timiminnik aalatitsisarput, 29 %-illu sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani sakkortuumik timiminnik aalatitsisarlutik. Peqataasut 39 %-ii ukiuunerani sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani sakkortunngitsumik timiminnik aalatitsisarput, 18 %-illu sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani sakkortuumik timiminnik aalatitsisarlutik. 20 %-it aasaanerani sunngiffimmini issiaannarnerusarput, ukiuunerani 29 %-iullutik.

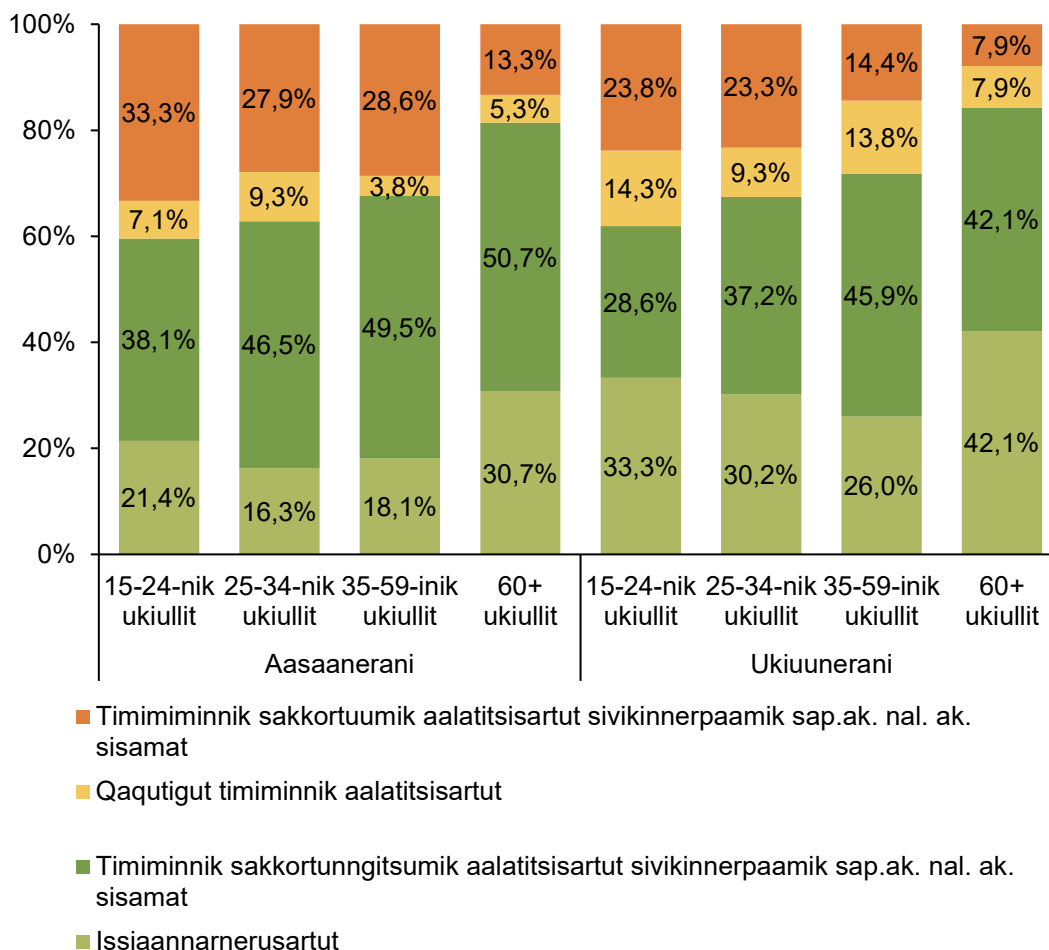
Avannaata Kommuniatulli nuna tamakkerlugu peqataasut amerlanerusut ukiuuneranut sanilliullugu aasaanerani timiminnik aalatitsinerusartut takuneqarsinnaavoq. Nuna tamakkerlugu peqataasut affaat aasaanerani sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani timiminnik sakkortunngitsumik aalatitsisarput, 28 %-illu sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani timiminnik sakkortuumik aalatitsisarlutik. Avannaata Kommunianni agguataarneq assigilluinnangajappaa. Nunamut tamarmut sanilliullugu ukiuunerani timiminnik aalatitsisartut Avannaata Kommunianni ikinnerulaarput. Ilutigitillugu nunamut tamarmut (16 %-iusunut aamma 27 %-iusunut) sanilliullugu Avannaata Kommunianni amerlanerulaartut aasaanerani

sunngiffiminni issiaannarnerusarput (20 %-it) aamma ukiuunerani (29 %-it) (paasissutissat takutinneqanngillat).

Takussutissiaq 3.1.2. Avannaata Kommuniani aasaanerani (N=343) aamma ukiuunerani (N=344) timimik aalatitsisarneq suaassutsinut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misisuineq.

Takussutissiaq 3.1.2.-mi takuneqarsinnaavoq, timimik aalatitsisarnerup sakkortussusianut tunnga-tillugu suaassutsini assigiinngissuteqartoq. Angutit arnanut sanilliullugit amerlanerusut sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani sakkortuumik timiminnik aala-titsisarput, aasaanerani (36 %-it) aamma ukiuunerani (23 %-it). Tassunga atatillugu arnat angutitut sanilliullutik amerlanerusut issiaannarnerusarput, aasaanerani (26 %-it) aamma ukiuunerani (38 %-it). Arnat angutillu aasaanerani aamma ukiuunerani timiminnik aalatitsisarneranni assigiinngissutit kisitsisitigut qulaarnaatsuupput.

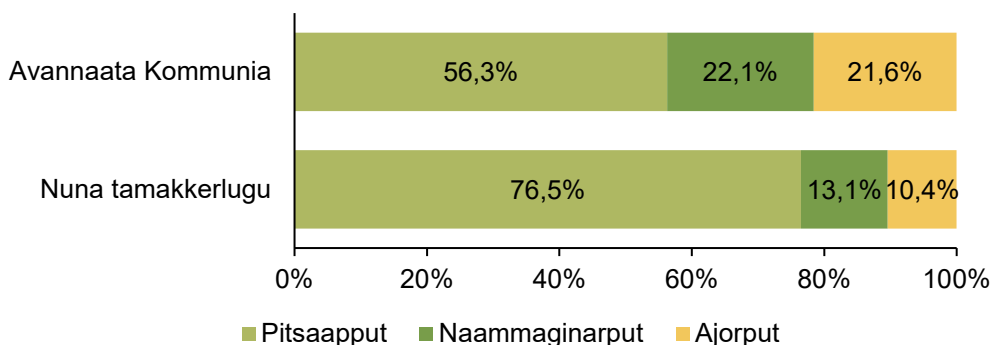

Takussutissiaq 3.1.3. Avannaata Kommuniyani aasaanerani (N=347) aamma ukiuunerani (N=346) timimik aalatitsisarneq, ukiuunut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusianni misissuineq.

Timimik aalatitsisarnerup sakkortussusianut tunngatillugu ukioqatigiiaat akornanni assigiinngitsoqarpoq, tamannalu takussutissiaq 3.1.3.-mi takuneqarsinnaavoq. Ataatsimut isigalugu ukioqatigiiaani tamani ukiuuneranut sanilliullugu aasaanerani sunngiffimmini timiminnik aalatitsinerusarput, aamma amerlanerit aasaaneranut sanilliullugu ukiuunerani issiaannarnerusarlutik. Sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani aasaanerani aamma ukiuunerani timiminnik sakkortunngitsumik aalatitsisartut amerlassusiat ukioqqortusiartorneq malillugu qaffakkiartorpoq. Taamaalillutik 15-ineerit 24-t akornanni ukiullit 38 %-it aasaanerani sakkortunngitsumik timiminnik aalatitsisarput, affaat 60-ineerit imaluunniit sinnerlugit ukiullit aasaanerani sakkortunngitsumik timiminnik aalatitsisarput, 15-ineerit 24-t akornanni ukiullit 29 %-it ukiuunerani sakkortunngitsumik timiminnik aalatitsisarput, 60-ineerit imaluunniit sinnerlugit ukiullit 42 %-iullutik. Aasaanerani ukiuuneranilu sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani timiminnik sakkortuumik aalatitsisartut amerlassusiat ukioqqortusiartorneq malillugu appariorpoq. 60-ineerit, imaluunniit sinnerlugit ukiullit amerlanerit issiaannarnerusarput, 31 %-it aasaanerani aamma 42 %-it ukiuunerani sunngiffimmini issiaannarnerusarlutik. Ukioqatigiiaalli akornanni timimik aalatitsisarnermi assigiinngissutit kisitsisitigut qularnaatsuunngillat.

2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi peqataasut ima aperineqarput: "Nunaqarfigisanni/illoqarfigisanni timimik aalatitsinissamut periarfissat qanoq igivigit?", akissutissatut periarfissaralugit: pitsaalluinnarput, pitsaapput, naammaginarput, ajorput, ajorluinnarput. Nalu-naarsuutini ataaniittuni pitsaalluinnarput aamma pitsaapput ataatsimoortinneqarput, imaalillugit "Pitsaapput", aammat-taaq ajorput aamma ajorluinnarput ataatsimoortinneqarput, imaalillugit "Ayorput".

Timimik aalatitsinissamut periarfissaq: "Nunaqarfigisanni/illoqarfigisanni timimik aalatitsinissamut periarfissat qanoq igivigit?"

Takussutissiaq 3.1.4. Avannaata Kommunianni (N=549) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.577 timimik aalatitsinissamut periarfissaq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 3.1.4-mi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommunianni peqataasut affai sinnilaarlugit (56 %-it) timiminnik aalatitsinissaminnut periarfissat pitsaasutut nalileraat. Taamaalillutik nuna tamakkerlugu 77 %-it timiminnik aalatitsinissamut periarfissanik pitsaasutut naliliisunit ikinnerupput. Tassunga ilanngullugu kommunimi 22 %-it timiminnik aalatitsinissaminnut periarfissat ajortut naliippit, taakkulu nuna tamakkerlugu kisitsisinut sanilliullugit marloriaataapput.

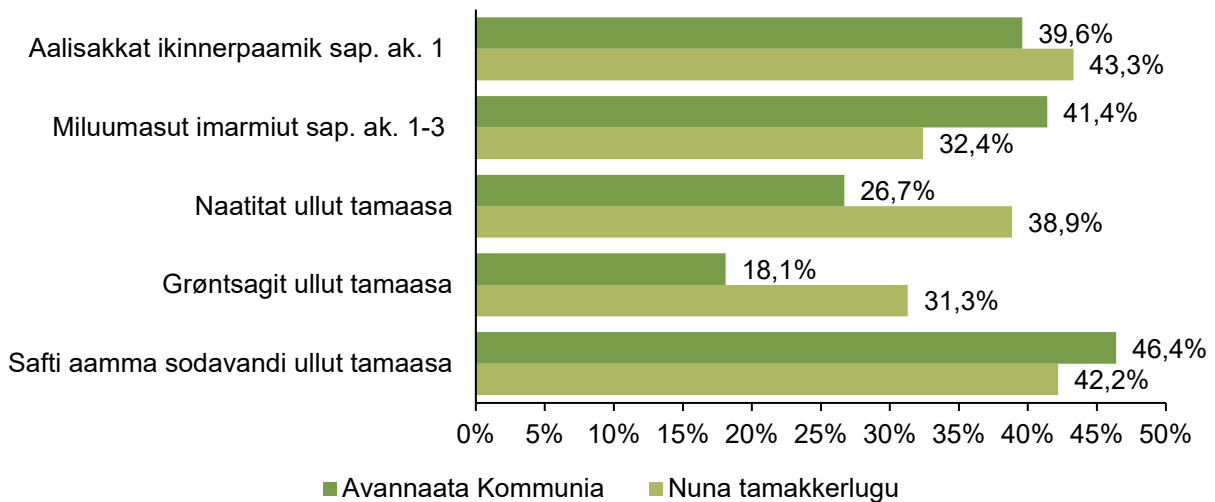
3.2. Nerisarisartakkat

Najukkami pisaanik nerisaqartarnej (puisi, arfeq, aalisagaq, tuttu il.il.) appariartorsimavoq, aammalu nerisassanik avataaniit tikisitanik atuineq ukiuni kingullerni 100-ni qaffakkiartorsimalluni (Dahl-Petersen, Larsen, Nielsen, Jørgensen, & Bjerregaard, 2016). Miluumasunik imarmiunik aamma aalisakkanik assigiaginnarmik nerisaqarnej, aamma taamatut nerisassanik avataaniit tikisitanik assigiaginnarmik nerisaqarnej peqqissutsimut iluaqutaanngilaq. Siusinnerusukkut innuttaasut peqqissusiannik misissuisarnerni takuneqarsinnaavoq, pingaartumik tungusunnitsunik imigaqartarnej

- Nerisanut uuttuutit:
- Ullut tamaasa naatitartortarpoq
 - Ullut tamaasa grøntsagitortarpoq
 - Ikinnerpaamik sapaatip akunneranut ataasiarluni aalisagartortarpoq
 - Sapaatip akunneranut 1-3-riarluni miluumasut imarmiut neqaannik nerisarpoq
 - Ullut tamaasa saftimik imaluunniit sodavandimik imertarpoq

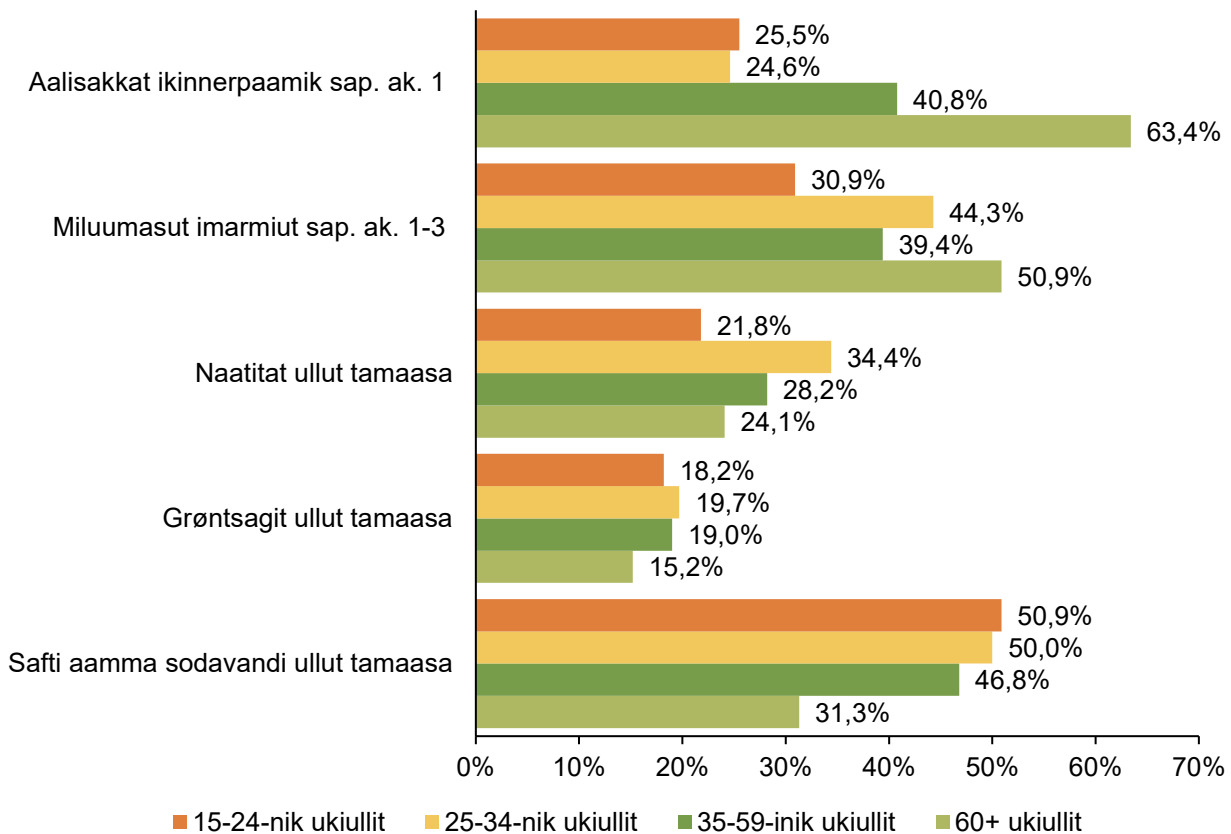
qaffariaateqarsimasoq, aamma nerisaqariaatsit allanngornerat peqqissutsimut unammillernarsinnaasut (Dahl-Petersen allallu, 2016).

Inuunerittap aamma Nerisaqarnermut Timigissarnermullu Siunnersuisoqatigiit nerisassatut innersuussutaat naapertorlugit nerisarisartakkanut uuttuutit arlallit ineriartortinneqarput, aamma 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermit nalunaarusiami ilanngunneqartunik. Pingaartillugu taaneqassaaq, uuttuutini pitsaasut pitsaanngitsillu takuneqarmata. Ullut tamaasa naatitartortarneq grøntsagitortarnerlu, aamma sapaatip akunneranut ataasiarluni aalisagartortarneq pitsaasutut isigineqarput, ullut tamaasa saftitortarneq sodavanditortarnerlu pitsaanngitsutut isigineqarlutik. Immik-korluinnaq ippoq miluumasut imarmiut neqaannik sapaatip akunneranut 1-3-riarluni nerisarneq. Tamanna kalaallit kulturiannut ilaanera pissutigalugu pitsaasutut isigineqarsinnaavoq, kisiannili ilutigillugu miluumasunik imarmiunik nerivallaarneq peqqissutsimut ajoqutaasumik kinguneqarsinnaavoq, mingutsitsineq pissutigalugu.

Takussutissiaq 3.2.1. Avannaata Kommuniani (N=510) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.380) nerisarineqartartut (aalisakkat, miluumasut imarmiut, naatitat, grøntsagit aamma safti sodavandilu). 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 3.2.1.-imi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani aamma nuna tamakkerlugu nerisaqarnermut uuttuutiniq eqqortitsisut amerlassusiat assigiinngitsut, assigiinngissut annerpaaq miluumasunik imarmiunik, naatitanik aamma grøntsaginik nerisaqarnermiilluni. Nunamut tamarmut (32 %-inut) sanilliullugu Avannaata Kommuniani (41 %-it) sapaatip akunneranut 1-3-riarlutik miluumasunik imarmiunik nerisaqartartut amerlanerupput. Akerlianik nunamut tamarmut (39 %-inut aamma 31 %-inut) sanilliullugu Avannaata Kommuniani ullut tamaasa naatitartortartut (27 %-iusut) ikinnerupput.

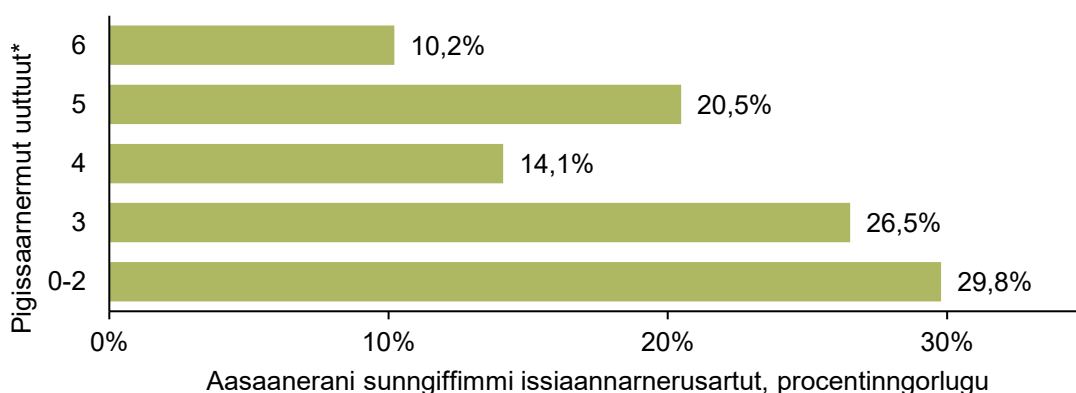

Takussutissiaq 3.2.2. Avannaata Kommunianni nerisarineqartartut (aalisakkat, miluumasut imarmiut, naatitat, grøntsagit aamma safti sodavandilu), ukiuinut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=512-513.

Takussutissiaq 3.2.2-mi takuneqarsinnaavoq, nerisassanik assigiinngitsunik nerisarnerup agguataarnera ukioqatigiiaat akornanni assigiinngissuteqartoq. Sapaatip akunneranut ikinnerpaamik ataasiarlutik aalisagartortartut aamma sapaatip akunneranut 1-3-riarlutik miluumasunik imarmiunik nerisaqartartut amerlassusiat ukioqqortusiarorneq malillugu qaffakkiartorpoq. Taamaalilluni 60-inik imaluunniit amerlanerusunik ukiullit amerlanerusut (63 %-it), aamma 15-iniit 24-t akornanni ukiullit ikinnerusut (26 %-it) sapaatip akunneranut ikinnerpaamik ataasiarlutik aalisagartortarput, aamma 60-inik imaluunniit amerlanerusunik ukiullit amerlanerusut (51 %-it), aamma 15-iniit 24-t akornanni ukiullit ikinnerusut (31 %-it) sapaatip akunneranut 1-3-riarlutik miluumasunik imarmiunik nerisaqartarlutik. Akerlianik ullut tamaasa saftitorlutillu sodavanditortartut amerlassusiat ukioqqortusiarorneq malillugu appariartorpoq. Taamaalilluni 15-iniit 24-t akornanni ukiullit affaat, aamma 60-inik imaluunniit amerlanerusunik ukiullit pingajorarterutaat ullut tamaasa saftitorlutillu sodavanditortarput. 25-niit 34-t akornanni ukiullit ukioqatigiiaanut allanut sanilliullutik naatitartornerusarput (34 %-it). Arnat angutitut sanilliullutik amerlanerusut ullut tamaasa naatitartorlutillu grøntsagitortarput, aamma angutit arnanut sanilliullutik amerlanerusut aalisagartorlutillu miluumasunik imarmiunik nerisaqartarput. Ukioqatigiiaat akornanni aalisagartortarnermi taamaallaat kisitsisitigut qularnaatsumik assigiinngitsoqarpoq.

3.3. Timimik aalatitsisarnermi aamma nerisaqarnermi inuuniarnikkut assigiinngissutit

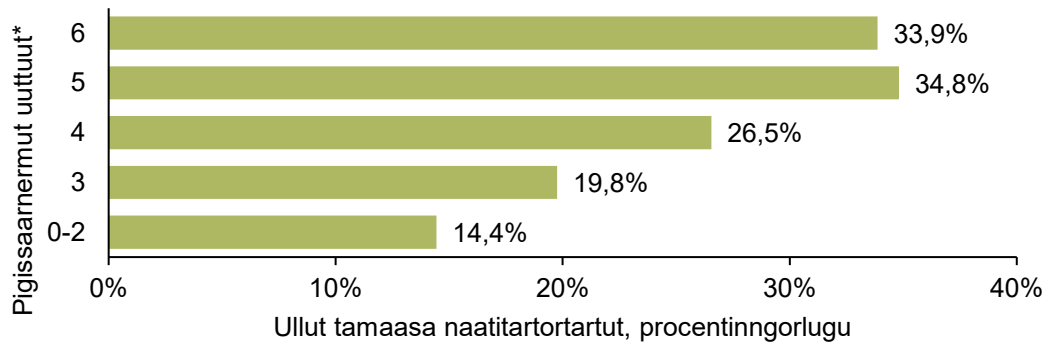
Timimik aalatitsisarnermi aamma nerisaqarnermi inuuniarnikkut assigiinngissutit uuttuutitut toqqakkanut, immikkoortumi qulaaniittumi nassuiarneqartunut, tunngatillugit uani takutinneqarput. Timimik aalatitsinikkut aamma nerisaqarnermi inuuniarnikkut assigiinngissutit aasaanerani sunngiffimminni sakkortuumik sammisaqartartut, aamma ullut tamaasa grøntsagitortartut akornanni takuneqarsinnaavoq.

*Pigissaarnermut uuttuut inuit ataasiakkaat atortutigit arlalinnik atugassaqarnerat naapertorlugu nalilersuinerneq atornerqarpoq, 0-2 pigissaarnermi qaffasissutsimi appasinnerpaajulluni, 6-i pigissaarnermi qaffasissutsimi qaffasinnerpaajulluni.

Takussutissiaq 3.3.1. Avannaata Kommuniarini pigissaarnermut atatillugu aasaanerani sunngiffimminni issiaannarnerusartut amerlassusiat. 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=69.

Takussutissiaq 3.3.1-imi takuneqarsinnaavoq, aasaanerani sunngiffimmi issiaannarnerusartut amerlassusiat pigissaarnerup qaffakkiartornera malillugu appariartortoq. Peqataasut akornanni pigissaarnerpaat 10 %-ii aasaanerani sunngiffimminni issiaannarnerusartut, aamma taamaappoq peqataasut pigissaannginnerpaat pingajorarterutaannut. Taamaalilluni pigissaannginnerpaat akornanni sunngiffimmi issiaannarnerusartut amerlanerupput. Assigiinngissutitillu kisitsisigit qularnaatsuungillat. Nuna tamakkerlugu assigiinngissutit assingi kisitsisigit qularnaatsuupput.

*Pigissaarnermut uuttuut inuit ataasiakkaat atortutigit arlalinnik atugassaqaernerat naapertorlugu nalilersuineri atornerqarpoq, 0-2 pigissaarnikkut qaffasissutsimi appasinnerpaajulluni, 6-i pigissaarnikkut qaffasissutsimi qaffasinnerpaajulluni.

Takussutissiaq 3.3.2. Avannaata Kommuniani pigissaarnermut atatillugu ullut tamaasa naatitartortartut amerlassusiat. 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=135.

Takussutissiaq 3.3.2-mi takuneqarsinnaavoq, pigissaarnerusut akornanni ullut tamaasa naatitartortartut amerlanerpaajusut. Pigissaarnerpaat akornanni 34 %-it, aamma pigissaannginnerpaat akornanni 14 %-it ullut tamaasa naatitartortarput. Taamaalilluni Avannaata Kommuniani timimik aalattisarnermi aamma nerisaqarnermi inuuniarnikkut assigiinngitsoqartoq takuneqarsinnaavoq. Assigiinngissutit nuna tamakkerlugu assigiinngissutit assigalugit kisitsitigut qularnaatsuupput.

4 Aarlerinaatinut pissutaasut

Peqqinneq aamma ilorrisimaarnek pissutsinit assigiingitsorpassuarnit sunnerneqartarpoq – pissutsit peqqissutsimut pitsaanngitsumut, napparsimanermut aamma toqumut attuumassutillit aarlerinaatinut pissutaasutut ilisimaneqarput. Ataatsimut isigalugu inuiaqatigiit peqqissuugaluartut, aamma kommunimi innuttaasut amerlanerit peqqissuugaluartut peqqissuseq assigiingitsutigut sulii pitsanngorsarneqarsinnaalluarpoq.

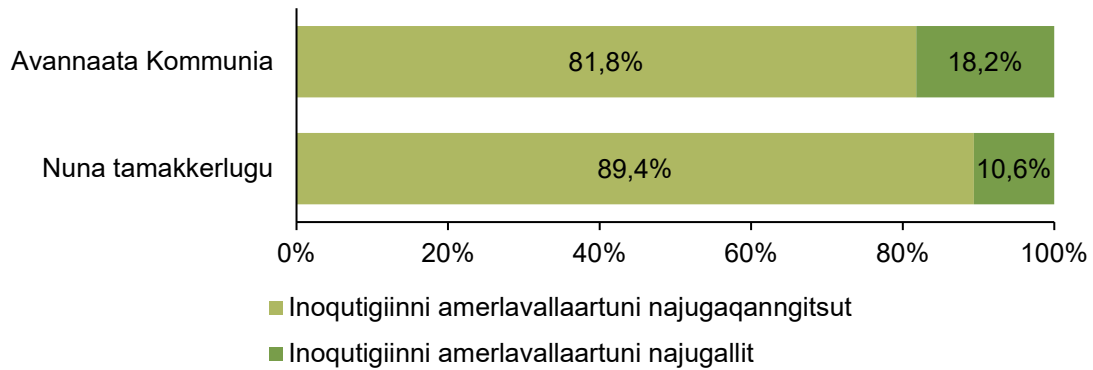
Kommunimi peqqissutsimut aarlerinaatinut pissutaasut killiffiat kapitalimi tulliuuttumi saqqummiunneqassapput. Aarlerinaatinut pissutaasut inuiaqatigiit peqqissusiannut uuttuutit, Inuunerittamit nakkutigineqartut, tunuliaqutaralugit toqqarneqarput.

4.1. Ineqarnikkut pissutsit

Ineqarnikkut pissutsit kommunimi massakut inuuniarnermi atukkanut pingaarutilimmik nassuiaataapput. Najugaqarfipput, aamma najugaqarnitsinni atukkavut peqqissutsitsinnut sunnuteqartorujussuupput. Ineqarnikkut pitsaanngitsumik atugaqaraanni peqqissutsimut pitsaanngitsumik sunnuteqarsinnaavoq, aamma pingaartumik inoqutigiit amerlavallaarnerisa peqqissutsimut pingaaruteqarnera takuneqarnikuuvoq (Hansen, Larsen, Bjerregaard, & Riva, 2020). Ilasutigineqartariaqarporli inoqutigiit amerlavallaarnerannut uuttuut paasissutissanit tunngaveqarmat, aamma inuit ataasiakkaat aamma kulturi pissutigalugu qanilluni najugaqatigiinnissamut pissutaasut eqqarsaatigineqanngimmata. Piviusorli sulii tassaavoq inissaqarpiannngitsumi amerlasuujulluni najugaqaraanni nappaatit tunillaassuuttarmata aamma tunillaassunneq sukkanerusumik siaruartarmat.

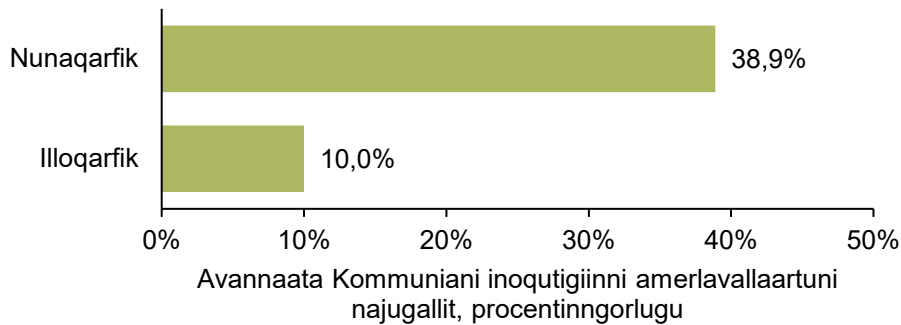
Inoqutigiit amerlavallaartut: Angerlarsimaffik inimut ataatsimut marlunnik imaluunniit amerlanerusunik inuttalik.

Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi peqataasut ima aperineqarput: "Angerlarsimaffigisat qassinik ineeraqarpa?" aamma "Angerlarsimaffigisanni qassit najugaqarpat?". Apeqqutit taakku marluk tunngavigalugit inoqutigiit amerlavallaarnerisut naatsorsorneqarsinnaavoq. Kommuneqarfik Sermersooq Tunumi peqataasut angerlarsimaffimmi inimut ataatsimut agguaqatigiissillugu inuit 1.39-t najugaqarput, aamma Kommuneqarfik Sermersooq Kitaani angerlarsimaffimmi inimut ataatsimut aqquaqatigiissillugu inuit 0.93-it najugaqarlutik. Inoqutigiit amerlavallaartut angerlarsimaffimmi inimut ataatsimut inunnik marlunnik amerlanerusunilluunniit inuttallit matumani pineqarput (Riva, Larsen, & Bjerregaard, 2014).

Takussutissiaq 4.1.1. Avannaata Kommuniani (N=546) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.571) ineqarnikkut pissutsit. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 4.1.1-imi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut amerlanerpaartaat (82 %-it) inoqutigiinni amerlavallaartuni najugaqanngitsut, 18 %-it inoqutigiinni amerlavallaartuni najugaqarlutik. Nunamut tamarmut sanilliullugu Avannaata Kommuniani inoqutigiinni amerlavallaartuni najugallit amerlanerusut takuneqarpoq. Ineqarnikkut pissutsit peqataasut illoqarfimmeernersut imaluunniit nunaqarfimmeernersut malillugu allanngorartarnerat siusinnerusukkut takuneqartarpoq.

Takussutissiaq 4.1.2. Avannaata Kommuniani inoqutigiinni amerlavallaartuni najugallit amerlassusiat, najugaqarfinnut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=548.

Takussutissiaq 4.1.2-mi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani ineqarnikkut pissutsit najugaq malillugu allanngorartut. Kommunip nunaqarfiini innuttaasut 38 %-it sinnillit inoqutigiinni amerlavallaartuni najugaqarput, kommunip illoqarfiini innuttaasut 10 %-ii assinganik atugaqartut. Illoqarfiit nunaqarfiillu akornanni inoqutigiit amerlavallaarnerisa assigiinngissutaat kisitsisitigut qularnaatsuupput. Tamatuma aamma ilimanarsisippaa nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsinermut sanilliullugu Avannaata Kommuniani nunaqarfinni inoqutigiit amerlavallaartut amerlanerusut, nuna tamakkerlugu nunaqarfinni inoqutigiinni amerlavallaartuni najugallit 27 %-iummata (paasisutissat takutinneqanngillat).

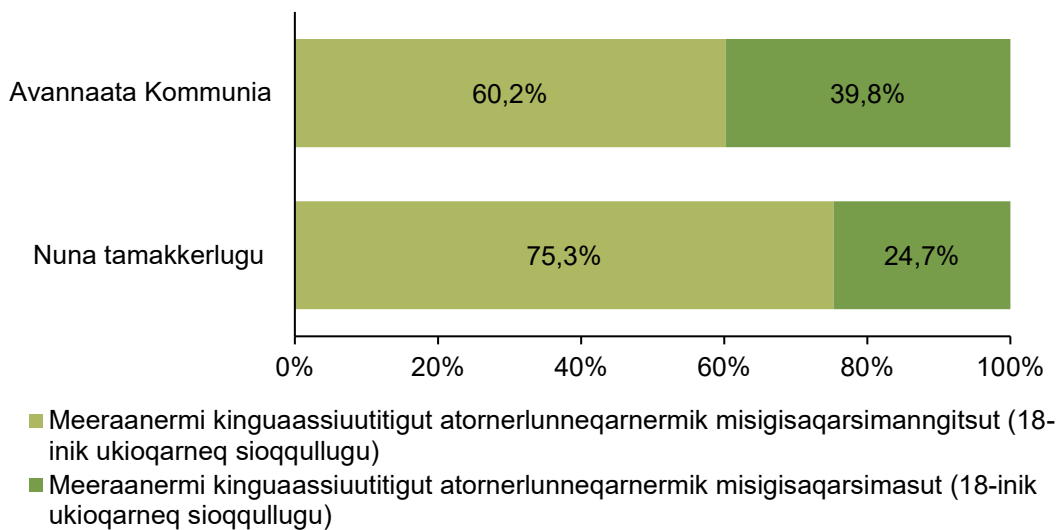
Inoqutigiit amerlavallaarnerat ukiunut atassuteqartoq paasinarsivoq, pingaartumik 35-t ataallugit ukiullit inoqutigiinni amerlavallaartuni najugaqarlutik. Tamanna inoqutigiinni amerlavallaartuni meerarissat suli angerlarsimaffimmi najugaqarnerannik amerlasuutigut pissuteqarneranut naleqquppoq.

4.2. Kinguaassiuutitigut atorerlu- isarneq

Meeqqanut inuusuttunullu kinguaassiuutitigut atorerluisarnerit unitsinneqarnissaat ukiuni kingullerni sammineqaleriartorpoq. Tamanna kinguaassiuutitigut atorerluisarnermut Naalackersuisut qanittukkut 2018-imiit 2022-mut periusissialiornerannik kinguneqarpoq, Killiliisa – Lad os sætte grænser (Pitsaaliuineranut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfik, 2019). Periusissiami anguniakkat ilaat tassaavoq ukioq 2022 tassaassasoq ukioq kinguaassiuutitigut atorerluiffiunngitsoq. Peqataasut tamarmik ima aperineqarput: "Kinguaassiuutitigut arlaannaatigulluunniit pinngitsaalillutit imaluunniit pinngitsaaleriaraluarlutit iliuseqarfigineqar-nikuuit?" aap/naamik akissutigineqarsinnaallutik ima immikkoortiterneqartunik: "meeraallunga (13-it ataallugit ukiullit)", "inuusuttuaraallunga (13-it 17-illu akornanni ukiullit)" imaluunniit "18-inik ukioqarlunga imaluunniit ukioqqortunerullunga".

Kinguaassiuutitigut atorerluineq: "Kinguaassiuutitigut arlaannaatigulluunniit pinngitsaalillutit imaluunniit pinngitsaaleriaraluarlutit iliuseqarfigineqar-nikuuit?"

Inuunerittami uuttuutigineqartut ilaat tassaavoq 18-iniit 30-nik ukiullit qassit meeraanermi kinguaassiuutimikkut atorerlunneqarsimanersut.

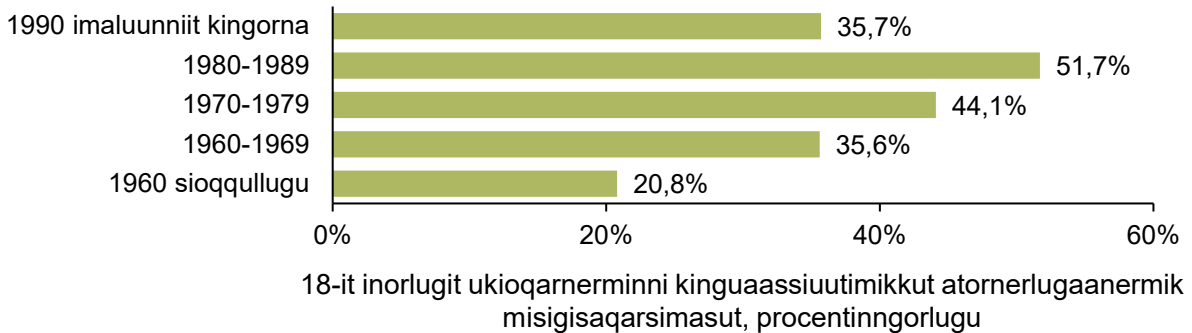

Takussutissiaq 4.2.1. Avannaata Kommuniani (N=72) aamma nuna tamakkerlugu (N=403) peqataasut inuusuttut 18-iniit 30-t akornanni ukiullit meeraallutik imaluunniit inuusuttuullutik kinguaassiuutimikkut atorerlunneqarsimasut. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 4.2.1-imi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut 18-iniit 30-t akornanni ukiullit 40 %-ii meeraanermi kinguaassiuutimikkut atorerlunneqarlutik misigisaqarsimasut. Ilanngullugu oqaatigineqarsinnaavoq taakku amerlanerpaartaat arnaammata. Peqataasut inuusuttut akornanni kinguaassiuutitigut atorerlunneqarsimanerup pisarnera nunamut tamarmut sanilliullugu Avannaata Kommuniani qaffasinneruvoq.

Avannaata Kommuniani peqataasuni tamani 37 %-it 18-inik ukioqalinnginnerminni kinguaassiuutitigut atorerlunneqarnermik misigisaqarnikuusimapput. Sanilliusinnermi nuna tamakkerlugu peqataasut meeraanerminni imaluunniit inuusuttuunerminni kinguaassiuutimikkut atorerlunneqarnermik misigisaqarsimasut 28 %-iupput.

Meeraanermi kinguaassiuutitigut atorerlunneqartarneq qanga inunngorsimanermut atasuteqartoq paasinarsivoq.

Takussutissiaq 4.2.2. Avannaata Kommuniani peqataasut akornanni meeraanermi kinguaassiuutitigut atorerlunneqarnerit, ukiunut inunngorfinnut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=336.

Takussutissiaq 4.2.2-mi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut 1970-ikkut ingerlaneranni inunngorsimasut 44 %-it meeraanerminni kinguaassiuutimikkut atorerlugaasimasut. Peqataasulli 1980-ikkunni inunngorsimasut akornanni amerlanerupput, 50 %-it meeraanerminni kinguaassiuutimikkut atorerlugaanermik misigisaqarsimallutik. Aammattaaq takuneqarsinnaavoq, peqataasut 1990-ikkut ingerlaneranni inunngorsimasut akornanni amerlassutsit appariaateqartut. Meeraanermi kinguaassiuutitigut atorerlugaasimasut ukiumikkut assigiinngissutaat kisitsisitigut qularnaatsuupput.

Ukioqatigiiaanut nukarliunerusunut kinguaassiuutitigut atorerluisarneq nuna tamakkerlugu appariaateqarsimasoq 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinnermi paasissutissat takutippaat. Tamannali ukioqatigiiaani 1995-imi imaluunniit kingorna inunngorsimasut akornanni ersarinneruvoq. Kommunikaartumik naatsorsuinnermi peqataasut ikippallaarnerat pissutigalugu takussutissiaq 4.2.2.-mi takutinneqartut saniatigut kisitsisit agguataaqqinnissaat pisinnaasimannngilaq. Taamaatumik nuna tamakkerlugu kisitsisit assigalugit inuusuttuaqqat akornanni kinguaassiuutitigut atorerluisarneq appariaateqarsimasinnaavoq, kisiannili matumani takutinnissaa ajornarluni.

4.3. Imigassaq

Imigassaq peqqissutsimut sunni-uteqartorujussuuvoq, aamma imigassamik atuineq annertoq timitta eqqarsartaatsitalu peqqissusianut kisimi kingunipiloqarneq ajorpoq, aammali avatangii-sitsinnut kingunipiloqarsinnaalluni.

Imigassamik ajornartorsiuteqarsinnaaneq matumani The Alcohol Use Disorder Identification Test (AUDIT) (Saunders, Aasland, Babor, De La Fuente, & Grant, 1993) atorlugu nassuarneqarpoq, imigassamik ajornartorsiuteqarnermik misissuinermi uuttuutitut nunat tamalaat akornanni atornerqartarpoq, aamma innuttaasunut tunngatillugu. Imigassamik atuineq, imigassartoriaaseq aamma imigassamut attuumassutilimmik ajornartorsiutinut tunngasunik apeqquutit qulit tunngavigaluit AUDIT-ip peqataasut sisamanut agguataarpai: 'Ajoqutaanngitsumik atuineq', 'Annertuumik atuineq', 'Ajoqutaasumik atuineq' aamma 'Pinngitsuuisinnaannginneq'.

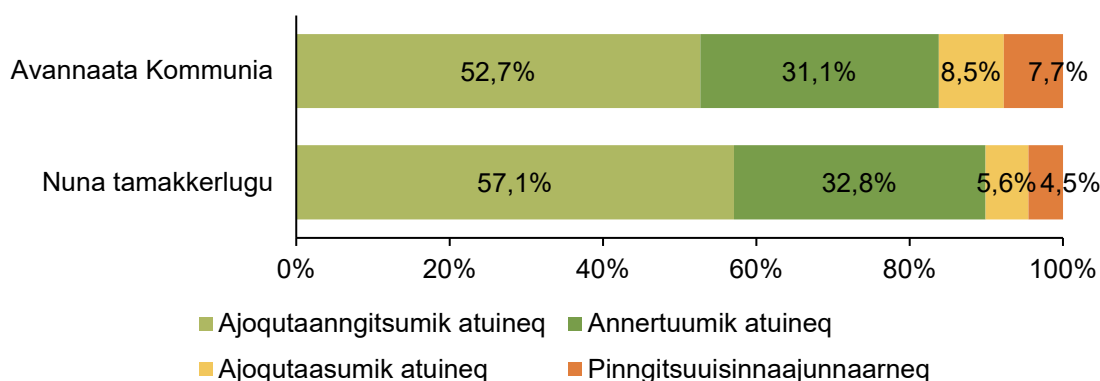
Sundhedsstyrelsep inassuteqaatai tunngavigalugit AUDIT-ip nassuiarnera:

AUDIT-imi angusat arnanut 0-6, aamma angutitut 0-7 "**Ajoqutaanngitsumik atuineq**"-mik takutitsivoq.

AUDIT-imi angusat arnanut 7-15, aamma angutitut 8-15 "**Annertuumik atuineq**"-mik takutitsivoq, sivikitsumik akuliuffiginnikkut ikior-siiffigineqarsinnaasumik.

AUDIT-imi angusat 16-19 "**Ajoqutaasumik atuineq**"-mik takutitsivoq, sivikitsumik akuliuffiginninnermik imaluunniit nakorsaatiniq katsorneqarnissamik pisariaqartitsiffiusoq.

AUDIT-imi angusat 20-40 "**Pinngitsuuisinnaannginneq**"-mik takutitsivoq, sakkortusisamillu katsorsarneqarnissamik pisariaqartitsiffiulluni.

Takussutissiaq 4.3.1. Avannaata Kommuniani (N=376) aamma nuna tamakkerlugu (N=1.881) peqataasut imigassartoriaasiat, AUDIT-imit tunngavilik. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 4.3.1-imi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut 53 %-ii ajoqutaanngitsumik imigassamik atuisuusut imaluunniit imigassartorneq ajortut, 31 %-it annertuumik atuisuusut, 9 %-it ajoqutaasumik atuisuusut aamma 8 %-it pinngitsuuisinnaannginnermik

misigisaqartut. Nunamut tamarmut sanilliullugu takuneqarsinnaavoq Avannaata Kommuniani imigassamik ajoqutaasumik atuisut imaluunniit pinngitsuuisinnaanngitsut amerlanerusut. Ilanngullugu taaneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut 19 %-it imigassartunngisaannartuusut, sanilliussinermi nuna tamakkerlugu 17 %-it imigassartunngisaannartuullutik.

Innuttaasut peqqissusiannut uuttuut tassaavoq, aalakoornitugalugu imigassartortartut amerlassusiat, tassa imaappoq peqataasut pinermi ataatsimi tallimat sinnerlugit imaluunniit amerlanerusunik imigassartortartut amerlassusiat. 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi Avannaata Kommuniani peqataasut 36 %-ii ikinnerpaamik qaammammut ataasiarlutik pinermi ataatsimi tallimanik imaluunniit amerlanerusunik imigassartortartut.

Innuttaasut peqqissusiannut uuttuut alla tassaavoq, ilaqtariit meerartallit ajornartorsiutaasumik imigassartortartut (tassa imaappoq annertuumik atuisut, ajoqutaasumik atuisut imaluunniit pinngitsuuisinnaajunnaarsimasut) amerlassusiat. Avannaata Kommuniani ajornartorsiutaasumik imigassamik atuisut, ilutigitillugulu meeqqanik najugaqateqartut, 41 %-iupput. Takussutissiaq 4.3.1-imi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut 47 %-it arlaatigut ajornartorsiutaasumik imigassamik atuisuusut (tassa imaappoq annertuumik atuisut, ajoqutaasumik atuisut imaluunniit pinngitsuuisinnaajunnaarsimasut), taamaattumillu inerniliunneqarsinnaavoq ajornartorsiutaasumik imigassamik atuisut amerlanerpaartaat aamma meeqqanik najugaqateqartut (paasissutissat takutinneqanngillat).

4.4. Pujortartarneq

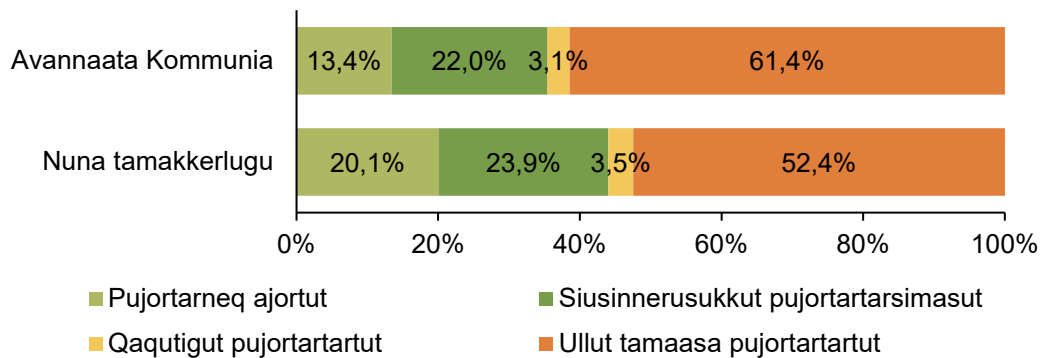
Pujortartarnerup peqqissutsimut ajoqutaasumik kinguneqartarnera ilisimaneqarluarpoq, aamma pujortartarnerup puatsigut kræfteqarnermut, uummatikkut nappaatinut aamma puatsigut nappaatinut allanut atasuteqarnera amerlasuunit ilisimaneqarpoq. Kalaallit Nunaanni ullut tamaasa pujortartartut amerlasoorujussupput, kisianni 1993-imiit ikiliartornikuullutik. Pujortartarnerli sulii nuna tamakkerlugu innuttaasut peqqissusiannut tunngatillugu ajornartorsiutaavoq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi pujortartarneq pillugu arlalinnik apeqquteqaateqartoqarpoq, tassunga ilanngullugit: "Pujortartarpit?", "Siornatigut pujortartarnikuuit?", "Pujortassaarusuppit?".

Pujortartarneq pillugu apeqqutit:

"Pujortartarpit?"

"Siornatigut pujortartarnikuuit?"

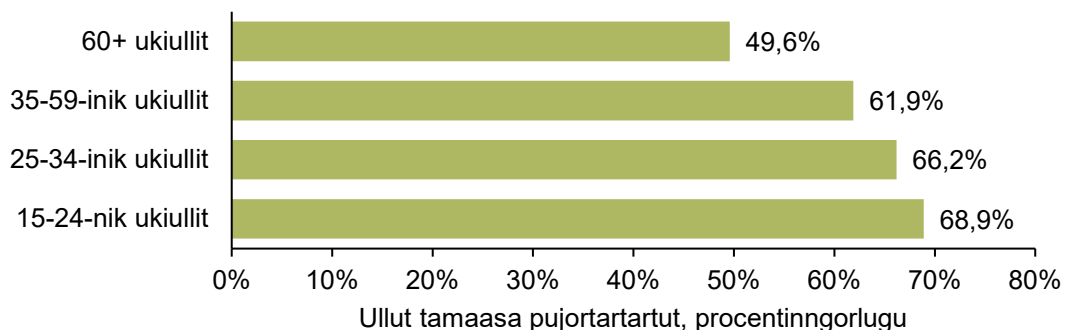
"Pujortassaarusuppit?"

Takussutissiaq 4.4.1. Avannaata Kommuniani (N=548) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.579) peqataasut pujortartarnerannut takussutissiaq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 4.4.1-imi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut 61 %-ii ullut tamaasa pujortartartut, 3 %-it qaqutigut pujortartarlutik, 22 %-it siusinnerusukkut pujortartarsimallutik aamma 13 %-it pujortann-gisaannarsimallutik. Nuna tamakkerlugu sanilliussermi takuneqarsinnaavoq, ullut tamaasa pujortartartut Avannaata Kommuniani amerlanerusut, aamma pujortann-gisaannarsimasut kommunimi ikinnerullutik.

Pujortartarneq innuttaasut peqqissusiannut atalilugu unammilligassat anginerpaat ilagivaat, pingaartumik aamma inuusuttut akornanni ullut tamaasa pujortartartut amerlammata.

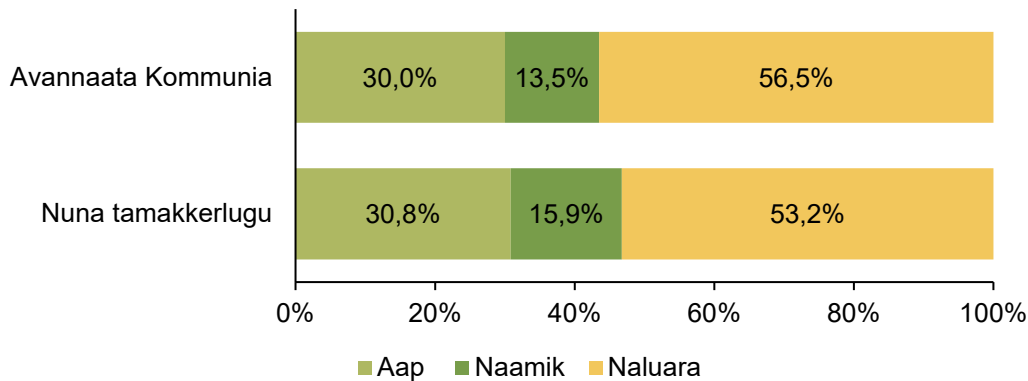
Takussutissiaq 4.4.2. Avannaata Kommuniani peqataasut akornanni ullut tamaasa pujortartartut, ukiuinut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=547.

Takussutissiaq 4.4.2-mi takuneqarsinnaavoq, 15-iniit 24-t akornanni ukiullit 69 %-ii ullut tamaasa pujortartartut, aamma ukiukinnerpaani amerlanerit ullut tamaasa pujortartarlutik. Ukioqatigiiat akornanni ullut tamaasa pujortartartut assigiinngissutaat kisitsisitigut qularnaatsuunngillat. Aammattaaq arnat ullut tamaasa pujortartartut kommunimi amerlanerussuteqarput. Takussutissiap aamma takutippaa, kommunimi inuusuttut ukiukinnerit akornanni ullut tamaasa pujortartalereersimasut amerlasuujusut. Tamanna aamma HBSC-misissuineri uppernarsarneqarpoq, aamma taakku pujortartarneq pillugu paasissutissanik kommunikaartumik agguataarisimallutik (Niclasen, 2019).

Innuttaasut peqqissusianni uuttuut tassaavoq angerlarsimaffimmi pujortarnissamik killilersuisut amerlassusiat. 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermit peqataasut amerlanerpaartaat angerlarsimaffimmi pujortartarnermut arlaatigut killilersuuteqarlutik akissuteqarput. Tamanna aamma Avannaata Kommuniani atuuppoq, 89 %-it angerlarsimaffimmi pujortarnissamut killilersuuteqarlutik. Nunamut tamarmut sanilliullugu 80 %-it angerlarsimaffimmi pujortarnissamut killilersuuteqarlutik oqaatigivaat (paasissutissat takutinneqangillat).

2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermit peqataasut ima aperineqarput: "Pujortartarunnaarnissamut ikiorneqarlunilu tapersersorneqarnissamut illoqarfigisanni/nunaqarfigisanni periarfissaqarpa?", akissutissatut periarfissaralugit: aap, naamik, naluara. Takussutissiaq 4.4.3.-p takutippaa, pujortartarunnaarnissamut kommunip neqerooruteqarnera pujortartarunnaarusuttut akornanni ilisima-neqartoq.

"Pujortartarunnaarnissamut ikiorneqarlunilu tapersersorneqarnissamut illoqarfigisanni/nunaqarfigisanni periarfissaqarpa?"

Takussutissiaq 4.4.3. Avannaata Kommuniani (N=413) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.572) pujortartarunnaarniarnermut neqerooruteqarnek. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

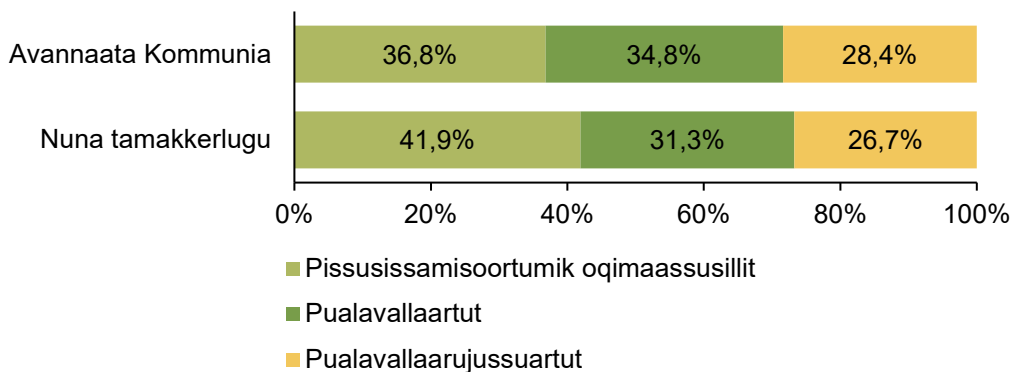
Takussutissiaq 4.4.3.-mi takuneqarsinnaavoq, pujortartarunnaarniarnermut ikiorneqarnissamut kommunimi periarfissaqarneris amerlanerit nalugaat. Ilutigitillugu 30 %-it akippuit, pujortartarunnaarnissamut ikiorneqarnissamik kommunimi neqerooruteqartoq, aamma 14 %-it isumaqarput pujortartarunnaarnissamut ikiorneqarnissamik kommunimi soqanngitsoq. Agguataarnerup assinga nuna tamakkerlugu atuuppoq. Pujortartarunnaarnissamut ikiuinissamik neqeroorutit pillugit nuna tamakkerlugu 2019-imi misissuinermit nalunaarusiami aammattaaq takuneqarsinnaavoq pujortarsaarnissamut siunnersortit marluk Avannaata Kommunianut attuumassuteqartut, kisiannili kommunip akissussaaffigisaanik neqeroorutinik soqarani. Ilutigitillugu peqqinnissaqarfimmut attuumassutilinnik pujortassaarniartunut siunnersorteqaranilu pujortassaarniarnermut ikiuinissamik neqerooruteqanngilaq (Ingemann, Beck, & Larsen, 2019).

4.5. BMI – Pualavallaarnermut uuttuut

Piffissap ingerlanerani innuttaasut peqqissussiannik misissuisarnerni paasissutissat takutippaat, pualavallaartut aamma pualavallaarujussuartut siaruaatutut ingajattumik amerlisimasut (Dahl-Petersen, allallu, 2016). Amerlassutsit qaffariaataat nerisatigut annertuumik allannguuteqarnermut, timimik aalatitsinerup annikinnerulerneranik ilallugu orsoqarnerusunik nerisaqalernermit, tunngatinneqarsinnaavoq. Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermit peqataasut oqimaassusiat takissusiallu uuttorneqarput. Pualavallaarnermik uuttueriaaseq nalinginnaasoq tassaavoq Body Mass Index (BMI). BMI tassaavoq oqimaassuseq takissutsimik agguarlugu marloqqiuserlugu qaffataq. Matumani BMI immikkoortunut pingasunut agguataarneqarpoq: Pissusissamisoortumik oqimaassusilik (BMI 25 ataallugu), pualavallaartoq (BMI 25-29,9) aamma pualavallaarujussuartoq (BMI 30 imaluunniit sinnerlugu).

$BMI = \frac{\text{oqimaassuseq}}{\text{takissuseq}^2}$

Pissusissamisoortumik oqimaassusilik: BMI 25 ataallugu
Pualavallaartoq: BMI 25-29,9 akornanni
Pualavallaarujussuartoq: BMI 30 imaluunniit sinnerlugu

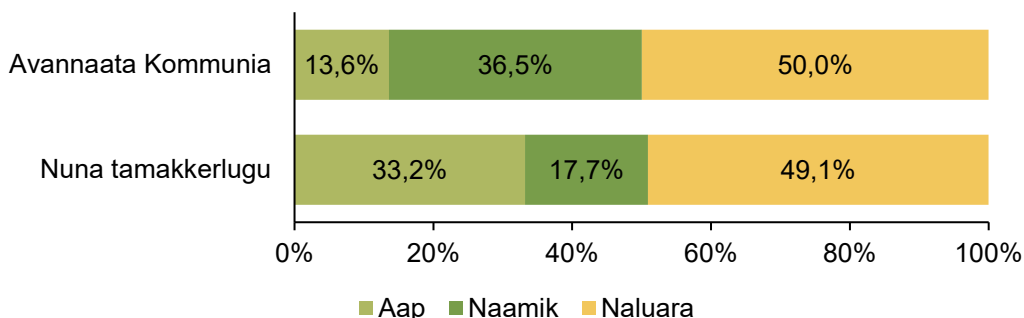

Takussutissiaq 4.5.1. Avannaata Kommuniani (N=540) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.512) peqataasunut BMI-i. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 4.5.1-imi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut 37 %-ii pissusissamisoortumik BMI-eqartut, 35 %-it pualavallaarlutik, aamma 28 %-it pualavallaarujussuarlutik. Nuna tamakkerlugu sanilliussinermit pualavallaartut Avannaata Kommuniani amerlanerulaarput.

2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermit peqataasut ima aperineqarput: “Sanigorsarnissamut ikiorneqarlunilu tapersorneqarnissamut illoqarfigisanni/nunaqarfigisanni periarfissaqarpa? (soorlu kommuni aqcutigalugu inooriaatsimik allannguinnissamik neqeroorut, peqqinnissaqarfimmut saaffiginnikkut, soorlu Amisut, imaluunniit nerisaqarnermik ilisimasalimmik oqaloqateqarnikkut), akissutissatut periarfissaralugit: aap, naamik, naluara.

Sanigorsarnissamut ikiorneqarlunilu tapersorneqarnissamut illoqarfigisanni/nunaqarfigisanni periarfissaqarpa? (soorlu kommuni aqcutigalugu inooriaatsimik allannguinnissamik neqeroorut, peqqinnissaqarfimmut saaffiginnikkut, soorlu Amisut, imaluunniit nerisaqarnermik ilisimasalimmik oqaloqateqarnikkut)

Takussutissiaq 4.5.2. Avannaata Kommuniani (N=547) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.577) sanigorsar-nissamut neqerooruteqarneq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 4.5.2-mi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut affaasa ilisi-mangikkaat sanigorsarniarluni ikiorneqarnissamut kommunimi periarfissaqarner-soq. Ilutigitillugu 14 %-it neqerooruteqarnerarlugu akissuteqarput, aamma 37 %-it sanigorsarniarluni ikiorneqarnis-samut kommunimi soqanngitsoq akissuteqarlutik. Nunamut tamarmut sanilliullugu Avannaata Kom-muniani amerlanngitsut sanigorsarnissamut aalajangersimasumik kommunimi neqerooruteqarner-soq ilisimasaqarput. Nerisaqarnermut aamma timimik aalatsinermut tunngasutigut siunner-sorneqarnissaq Inuunerissaavinni, illoqarfinni tamani piusuni, periarfissaavoq.

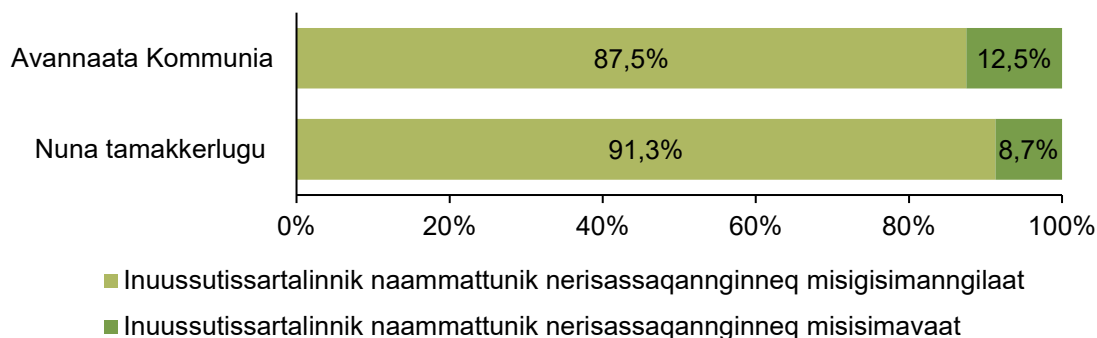
4.6. Inuussutissartalinnik naammattumik nerisassaqaannginneq

Inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaannginneq isumaqarpoq, peqqissumik eqeersimaartumillu inuuneqaan-narnissaq qulakkeersinnaajumallugu piffissaq tamakkerlugu nerisassanik naammattunik isumannaatsumik aamma inu-ussutissartalinnik pissarsinissamut qulakkeerinnissin-naannginneq. Inuussutissartalinnik naammattunik nerisas-saqannginneq pigissaarnermut annertuumik attuumas-suteqarpoq, inuit pigissaannginnerusut inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaannginneq akulikinnerusumik misig-sarmassuk.

Inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaannginneq isumaqarpoq, peqqissumik eqeersimaartumillu inuuneqaannarnissaq qulakkeersinnaajumallugu piffissaq tamakkerlugu nerisassanik naammattunik isuman-naatsunik aamma inuussutissartalinnik pissarsinissamut qulak-keerinnissinnaannginneq.

2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuiner-mi inuussutissartalinnik naammattumik nerisassaqaannginneq pillugu apeqqutit pingasut peqataasut akis-suteqarfigivaat. "Qaammatit kingullit aqqaneq-marluk eqqarsaatigigukkit, angerlarsimaffinni nerisassaqaarnak, aamma pisinissamut akissaqarnak misiginikuuiuk?", "Qaammatit kingullit aqqaneq-marluk eqqarsaatigigukkit, kaallutit innartarpit, naammattunik nerisassaqaannginneq pissutigalugu?" aamma "Qaammatit aqqaneq-marluk eqqarsaatigigukkit, ulloq naallugu (ulloq unnuarlu) nerisi-mangilatit, naammattunik nerisassaqaannginneq pissutigalugu?" Apeqqutinut tamanut naaggaar-nerup inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaannginneq piunngitsoq nalunaassavaa,

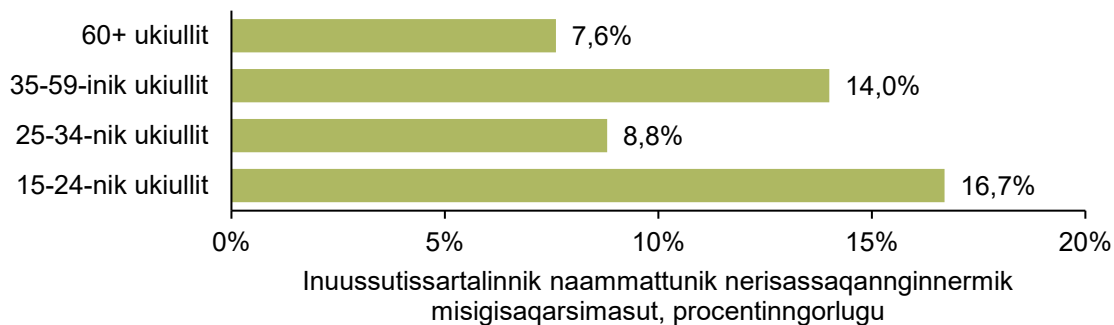
apeqqutilli ilaannut ataatsimut peqataasut angerpata tamanna inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqnginnertut isigineqassaaq.

Takussutissiaq 4.6.1. Avannaata Kommuniani (N=547) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.577) inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqnginneq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 4.6.1.-imi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani amerlanerpaat (88 %-it) inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqnginneq misiginngikkaat, aamma 13 %-it inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqnginneq misigisimagaat. Nuna tamakkerlugu sanilliussinermi takuneqarsinnaavoq Avannaata Kommuniani amerlanerulaartut inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqnginneq misigisimagaat.

Inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqnginneq peqataasut ukiuini assigiinngissitaartoq paasinarsivoq.

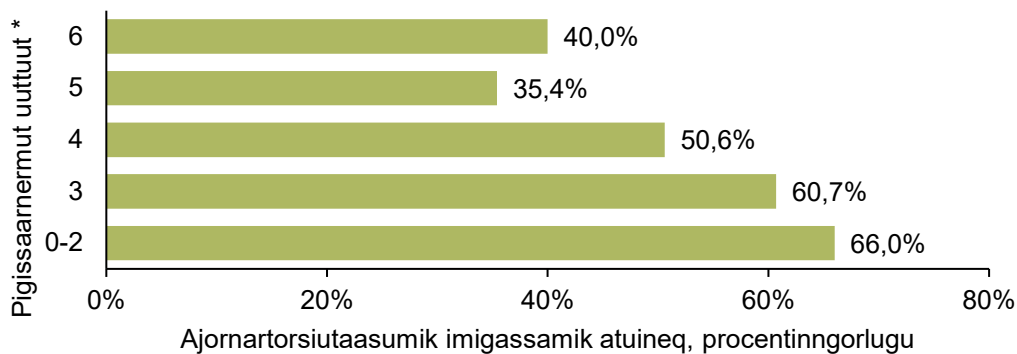

Takussutissiaq 4.6.2. Avannaata Kommuniani inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqnginnermik misigisimasut amerlassusiat, ukiuinut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=546.

Takussutissiaq 4.6.2-mi takuneqarsinnaavoq, inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqngitsut amerlassusiat ukiui malillugit allanngorartoq. 15-iniit 24-t akornanni ukiullit amerlanerusut inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqnginnermik misigisimagaat, 60-inik imaluunniit amerlanerusut ukiullit akornanni ikinnerpaajupput. Assigiinngissutilli taakku kisitsisitigut qularnaatsuunngilat.

4.7. Aalerinaatinut pissutaasuni inuunia- rnikkut assigiinngissutit

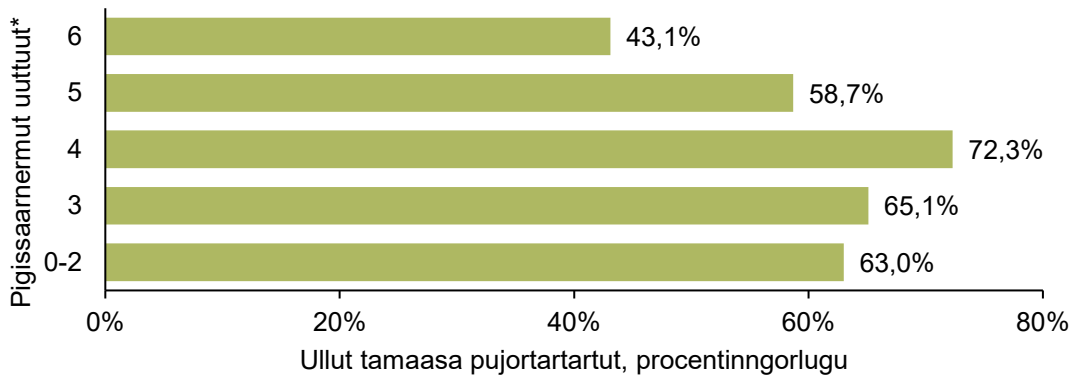
Siusinnerusukkut nassuiarneqareersutut peqqissutsimi inuuniarnikkut assigiinngissutit assigiinngit-sorpassuartigut piupput, aamma peqqissutsikkut aalerinaatinut pissutaasuni. Immikkoortumi ma-tuma ataaniittumi aalerinaatinut pissutaasut qulaani taaneqartut pingasut (ajornartorsiutaasumik imigassamik atuineq, ullut tamaasa pujortartarneq aamma pualavallaarujussuarneq) atugarissaar-nermut uuttuummut tunngatillugu nassuiarneqarput. Siusinnerusukkut nassuiarneqartutut uuttuutip nalinga 0-2 pigissaannginnerpaanut uuttuutigineqarpoq, 6-ip nalinga pigissaarnerpaanut uuttuutigi-neqarluni.

*Pigissaarnermut uuttuut inuit ataasiakkaat atorlutigit arlalinnik atugassaqaernerat naapertorlugu nalilersuinerneq atornerqarpoq, 0-2 pigissaamikkut qaffasissutsimi appasinnerpaajulluni, 6-i pigissaamikkut qaffasissutsimi qaffasinnerpaajulluni.

Takussutissiaq 4.7.1. Avannaata Kommunianni ajornartorsiutaasumik imigassamik atuineq, atugarissaarnermut uuttuummut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=178.

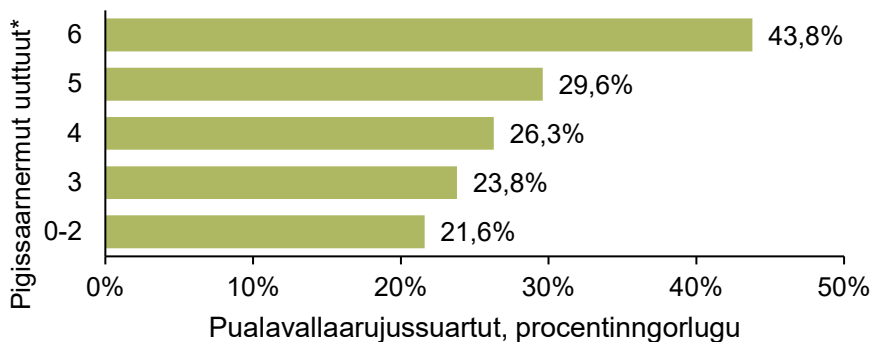
Takussutissiaq 4.7.1-imi takuneqarsinnaapput, kisitsisitigut assigiinngissutit qularnaatsut, ajornartorsiutaasumik imigassamik atuisut (AUDIT-imi immikkoortut: annertuumik atuineq, ajoqutaasumik atuineq aamma pinngitsuuisinnaajunnaarneq) amerlassusiat pigissaarnerup qaffakkiartornera ma-lillugu appariartorlutik. Erseqqissumik takuneqarsinnaavoq peqataasut pigissaannginnerpaat akornanni ajornartorsiutaasumik imigassamik atuisut amerlanerusut. Kisitsisitigut assigiinngissutit qularnaatsut assingi nuna tamakkerlugu aamma takuneqarput.

*Pigissaarnermut uuttuut inuit ataasiakkaat atortutigut arlalinnik atugassaqaernerat naapertorlugu nalilersuineri atorneqarpoq, 0-imiit 2-mut pigissannginnerpaallutik, 6 pigissaarnerpaaffulluni.

Takussutissiaq 4.7.2. Avannaata Kommuniani ullut tamaasa pujortartartut, pigissaarnermut uuttummut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=336.

Takussutissiaq 4.7.2-mi takuneqarsinnaavoq, pigissaarnermut uuttuutini immikkoortuni tamani ullut tamaasa pujortartartut amerlasuujusut. Taamaattorli immikkoortut akornanni kisitsitsitigut qularnaatsumik suli assigiinngitsoqarpoq, pigissaarnermut uuttuummi 6-imiittut ullut tamaasa pujortartartut ikinnerpaajullutik immikkoorteqartut, immikkoortumi tassani 43 %-iullutik. 43 %-it taakku suli pujortartartut amerlassusianni qaffasippoq, kisiannili pigissaarnermut uuttuutini allaniittut ullut tamaasa pujortartartut 60-70 %-it illuatungaanniillutik. Nuna tamakkerlugu ullut tamaasa pujortartartut akornanni aamma inuuniarnikkut assigiinngissut takuneqarpoq.

*Pigissaarnermut uuttuut inuit ataasiakkaat atortutigut arlalinnik atugassaqaernerat naapertorlugu nalilersuineri atorneqarpoq, 0-2 pigissaarnikkut qaffasissutsimi appasinnerpaajulluni, 6-i pigissaarnikkut qaffasissutsimi qaffasinnerpaajulluni.

Takussutissiaq 4.7.3. Avannaata Kommuniani pualavallaarujussuartut, pigissaarnermut uuttummut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=152.

Takussutissiaq 4.7.3-mi takuneqarsinnaavoq, pualavallaarujussuarnermi pigissaarnermut tunngatilugu kisitsitigut assigiinngissutit qularnaatsut. Pualavallaarujussuartut ikinnerit pigissaannginnerusut akornanniipput. Agguataarneq taanna namminnermini tupaallannarpoq, Danmarkimi aamma Europap sinnerani killormoortua nalinginnaasumik takuneqartarmat. Europami pualavallaarneq pigissaannginnerpaat akornanni erseqqissumik takussaaneuvoq (Loring & Robertson, 2014). Takussutissiaq 4.7.3-mi takuneqarsinnaasutut, Avannaata Kommuniani killormoortua pivoq.

Tamanna aamma nunap sinneranut atuuppoq, pualavallaarujussuartut amerlanerusut pigissaarnermut uuttuummi 6-imiillutik. Nuna tamakkerlugu misissueqqissaarnerit takutippaat pulavallaarnermut tunngatillugu inuuniarnikkut assigiinngissutit angutini kisimi kisitsisitigut qularnaatsuusut.

5 Kulturimut tunngasutigut peqqissutsimut uuttuutit

Inooriaaseq, kingornuttakkat aamma pinnguutit peqqissutsitsinnut tunngaviusumik tunngavileeqataapput (WHO, 2021). Tassunga ilanngullugit inooqataanikkut tunngavileeqataasut ilisimaneqarluartut arlaqartut ilaapput, soorlu inuunermi atukkat, ilinniartitaaneq, ineqarnikkut pissutsit, peqqinnissaqarfiup kiffartuussissutaanik atuisinnaaneq, ilaalu ilanngullugit. Aammali atitunerusumik isigalugu peqqissutsimut aamma atugarissaarnermut illersuutitut pissutaasunut aamma aarleri-naatinut pissutaasunut tunngasut inuuniarnikkut aamma kulturikkut peqqissutsimut tunngavileeqataasut pingaarutillit piupput (Healey allallu, 2019; Ingemann & Larsen, 2018).

Kalaallit oqaasiat 'peqqinneq' peqqinnermik, ilaatigut naleqartitat tassaasut maniguunneq, atasuteqarneq, avatangiisit aamma misilittakkat tunngavigalugit ataatsimut isiginnilluni paasinninneruvoq. Taamaalilluni peqqinneq pillugu taaguut nunanut killernut tunngatillugu allaaneruvoq, "nappaat akerlialu peqqinneq" oqaluuserineqarnerusarlutik. Taamaattumik pingaaruteqarpoq peqqinneq kulturimut tunngatillugu isigissallutigu. Taamaattumik aamma peqqinneq innuttaasut naleqartitaannit aamma nukittuffiinit aallaaveqassaaq, peqqissumik toqqaaneq inummut ataasiakkaamut pingaaruteqassappat. Pissutsit taakku takussutissiami (takussutissiaq 5.1-imi) ataaniittumi takutinneqarput.

Takussutissiaq 5.1. Peqqinnermut tunngavileeqataasut. Takussutissiaq Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfimmit ineriartortinneqarpoq, kalaallinut tunngatillugu peqqinnermut taaguutip kulturikkut aallaavillip takutinissaa siunertaralugu (Ottendahl allallu, 2021).

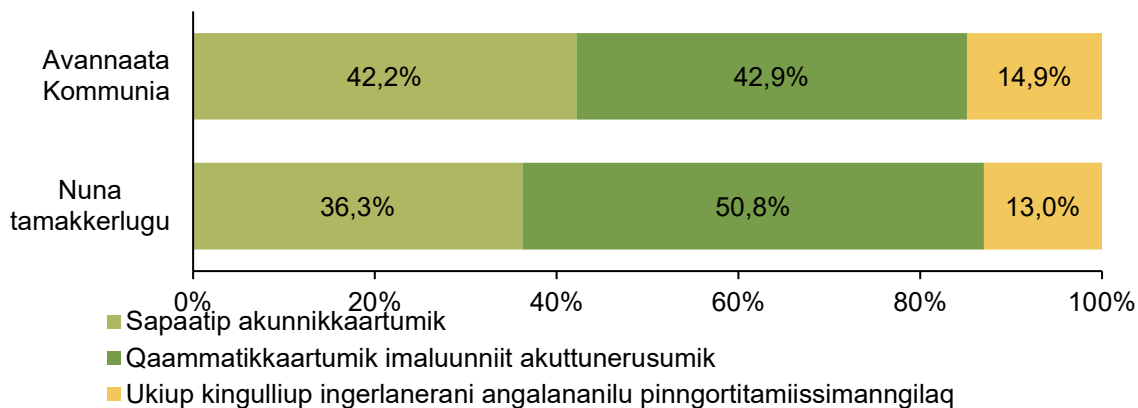
Ilisimatusarnerup takutippaa, kulturikkut sammisassaqartitsinernut peqataaneq aamma kulturikkut ataatsimoornermut ilaaneq timikkut, eqqarsartaatsikkut aamma anersaakkut peqqissutsimut pitsaasumik sunniuteqartartoq (MacDonald, Ford, Willox, & Ross, 2013). Kulturimut tunngasutigut kalaallit naleqartitaat arlallit peqqissutsimut uuttuutigalugit immikkoortumi tulliuuttumi saqqummiunneqassapput, 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuineri apeqqutit ilaatinneqartut. Ataatsimut isigalugu Avannaata Kommuniani peqataasut amerlasuut kulturikkut sammisassaqartitsinernut peqataasartut takutinneqarpoq, soorlu pinngortitamiitarneq aamma nammineq piniakkanik nerisaqarneq, aamma kulturikkut naleqartitanik annertuumik pingaartitsineq, soorlu ilaqtariinni ataatsimoornermik aamma kalaaliminernik (kalaallit nerisassaataannik).

Kulturimut tunngasutigut peqqissutsimut uuttuutit 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinerimi pinngortitamut, ataatsimoornermut, ilaqqattanut aamma atassuteqarfinnut aamma inuulluataarnermut inuunerullu pitsaasussianut tunngasunik apeqqutinik arlalinnik ilaqarput. Peqataasut ima aperineqarput: "Ukiup ataatsip kingulliup ingerlanerani qanoq akulikitsigisumik imaatigut angalasarpit imaluunniit pinngortitamiittarpit?", "Qaammatit kingulliit pingasut ingerlaneranni qanoq akulikitsigisumik nammineq piniakkannik aalisakkannilluunniit, imaluunniit ilaqqattavit piniagaanik aalisaganilluunniit nerisarpit?", "Qanoq akulikitsigisumik ilaqqattatit tamakkerlugit, tassa illoqatitit unnukkut nereqatigisarpigit", "Nalinginnaasumik qanoq akulikitsigisumik ilaqqattatit imaluunniit ikinngutitit ilagisarpigit? Apeqqut inunnut illoqatigisannut tunnganngilaq" aamma "Qanga kingullermik meeqqatit imaluunniit ernuttatit ilagivigit?". Akissutissatut periarfissat tamarmik ima immikkoortiterneqarput: Sapaatip akunnikkaartumik, qaammatikkaartumik aamma ukiup kingulliup ingerlaneraniunngitsoq. Uuttuutit arlallit inuunerimik iluarisimaarinninnermut tunngatillugu qanoq pingaaruteqassusiannut tunngasut aamma saqqummiunneqarput.

Kulturimut tunngasutigut uuttuutit kulturikkut ataatsimoornermut peqataanermik nassuiaataapput, soorlu pinngortitamiittarneq aamma nammineq pisaanik nerisarneq, aamma kulturikkut naleqartitat, soorlu ilaqqattat aamma kalaalimerngit.

5.1. Pinngortitaq aamma ataatsimoorneq

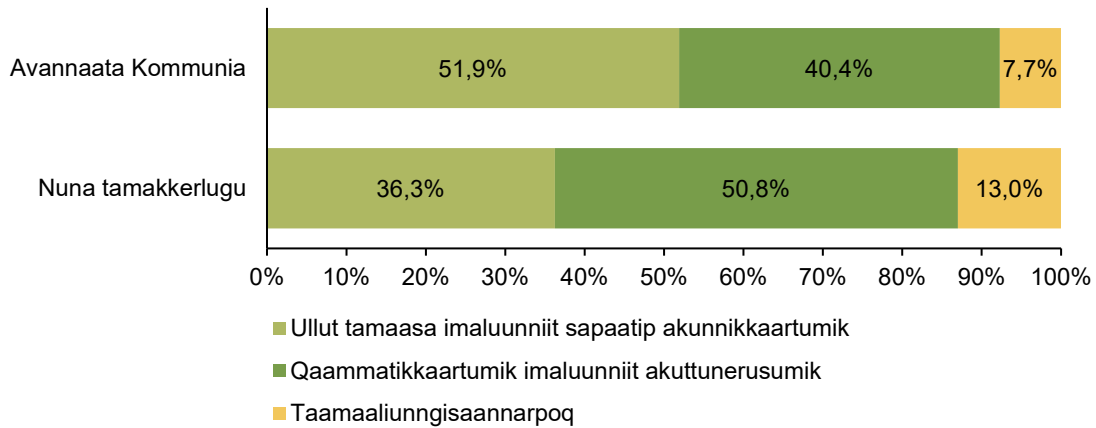
Matuma ataaniittut pinngortitamiinnermut, piniarnermut aamma aalisarnermut aamma illoqatigisat unnukkut nereqatigisarnerannut piffissamik atuinnermut tunngapput.

Takussutissiaq 5.1.1. Avannaata Kommuniani (N=417) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.059) ukiup kingulliup ingerlanerani qanoq akulikitsigisumik imaatigut angalasimaneq aamma pinngortitamiissimaneq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

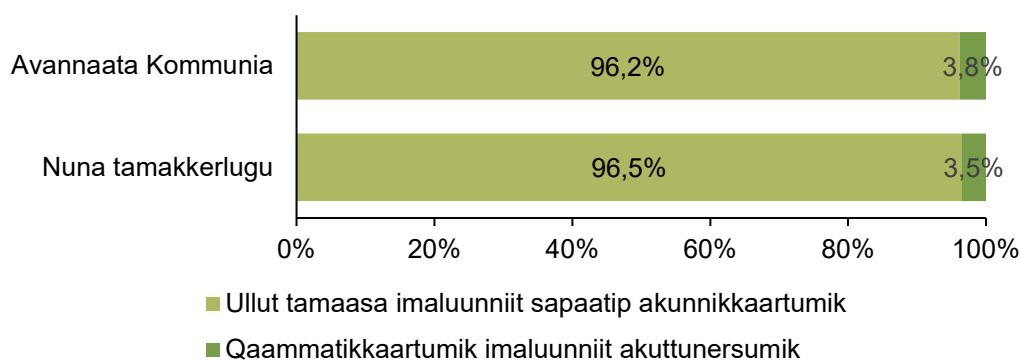
Takussutissiaq 5.1.1-imi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani amerlanerpaat (85 %-it) ukiup ataatsip kingulliup ingerlanerani imaatigut angalasimallutilluunniit pinngortitamiissimasut. Nuna tamakkerlugu amerlassutsit assigai. Avannaata Kommuniani 42 %-it sapaatip akunnikkaartumik imaatigut angalallutilluunniit pinngortitamiittarput, nuna tamakkerlugu 36 %-iullutik.

Taamaalilluni Avannaata Kommuniani ukiup kingulliup ingerlanerani 15 %-it imaatigut angalanatil-luunniit pinngortitamiissimangillat. Avannaata Kommuniani illoqarfinni- aamma nunaqarfinni innut-taasut akornani pinngortitamiittartut amerlassusiat nikerarpoq, illoqarfinni najugallit akornanni sa-paatip akunnikkaartumik imaatigut angalasimasut imaluunniit pinngortitamiissimasut 37 %-iullutik, aamma nunaqarfimmi najugallit akornanni 52 %-iullutik. Illoqarfinni- aamma nunaqarfinni najugallit akornanni assigiinngissut kisitsisitigut qularnaatsuvoq (paasissutissat takutinneqangillat).

Takussutissiaq 5.1.2. Avannaata Kommuniani (N=547) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.558) qaammatini kingullerni pingasuni nammineq piniakkanik aalisakkanilluunniit, imaluunniit ilaqttat piniagaannik aalisa-gaannilluunniit qanoq akulikitsigisumik pingaarnertut nerisassanik nerisaqarneq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 5.1.2-mi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut amerlanerpaar-taat (92 %-it) qaammatit kingulliit pingasut ingerlaneranni namminneq piniakkaminnik aalisakkamin-nilluunniit, imaluunniit ilaqttat pisaavinik aalisagartaannilluunniit pingaarnertut nerisassanik nerisi-masut. Peqataasut affai sinnerlugit (52 %-it) ullut tamaasa imaluunniit sapaatip akunnikkaartumik namminneq imaluunniit ilaqttat piniagaannik aalisagartaannilluunniit pingaarnertut nerisassanik ne-risaqartarput. Amerlassutsit taakku nuna tamakkerlugu peqataasuni appasinnerupput. Avannaata Kommuniani illoqarfiit- aamma nunaqarfiit akornanni amerlassutsit nikerarput, illoqarfinni najugallit akornanni 48 %-it ullut tamaasa, imaluunniit sapaatip akunnikkaartumik namminneq pisaaminnik pingaarnertut nerisassanik nerisarlutik, nunaqarfinni najugallit 62 %-iinut tamanna atuulluni. Illoqar-fiit- aamma nunaqarfiit akornanni assigiinngissut kisitsisitigut qularnaatsuvoq (paasissutissat takutinneqangillat).

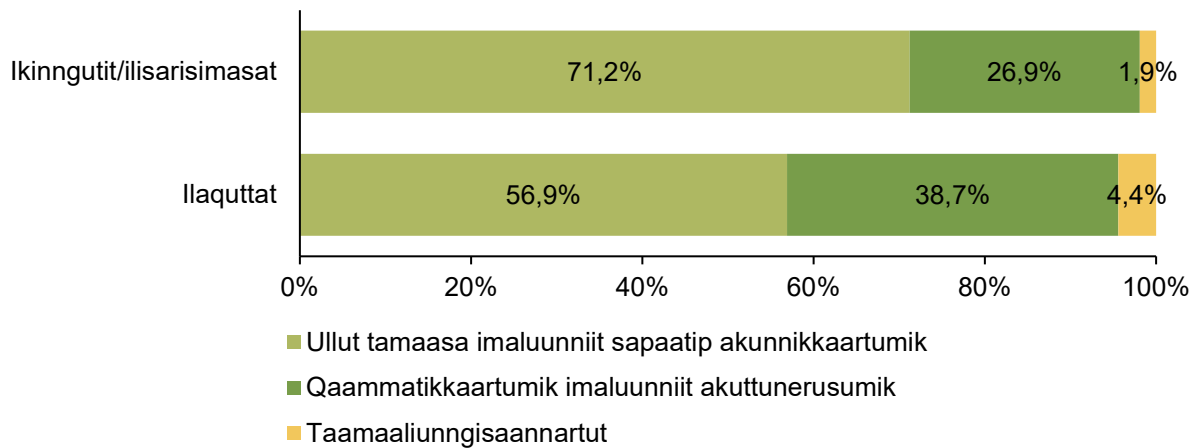
Takussutissiaq 5.1.3. Avannaata Kommuniani (N=334) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.322) ilaqqat najugaqatigisat qanoq akulikitsigisumik unnukkut nereqatigisarneri. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 5.1.3-mi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut amerlanerpaartaasa (96 %-it) ilaqqatit najugaqatigisatit ullut tamaasa imaluunniit sapaatip akunnikkaartumik unnukkut nereqatigisaraat. Agguataarneq taanna nuna tamakkerlugu agguataarnerup assigivaa.

Aammattaaq ilaqqatit qanoq akulikitsigisumik nereqatigisarnernannut tunngatillugu ukioqatigiiaat akornanni kisitsitigut qularnaatsumik assigiinngitsoqarpoq. Inuusuttut 15-iniit 24-nut ukiullit akornanni ullut tamaasa imaluunniit sapaatip akunnikkaartumik ilaqqatiminnik nereqateqartartut amerlanerpaajupput (95-97 %-it). Ukioqatigiiaani ukioqqortunerusuni ullut tamaasa imaluunniit sapaatip akunnikkaartumik ilaqqatiminnik nereqateqartartut ikinnerupput (paasissutissat takutinneqanngilat).

5.2. Ilaqqatit aamma atassuteqarfiit

Peqataasut kommunimeersut ilaqqatit imaluunniit ikinngutitit/ilisarisimasatit qanoq akulikitsigisumik takusarneraat immikkoortumi uani nassuiarneqarpoq.

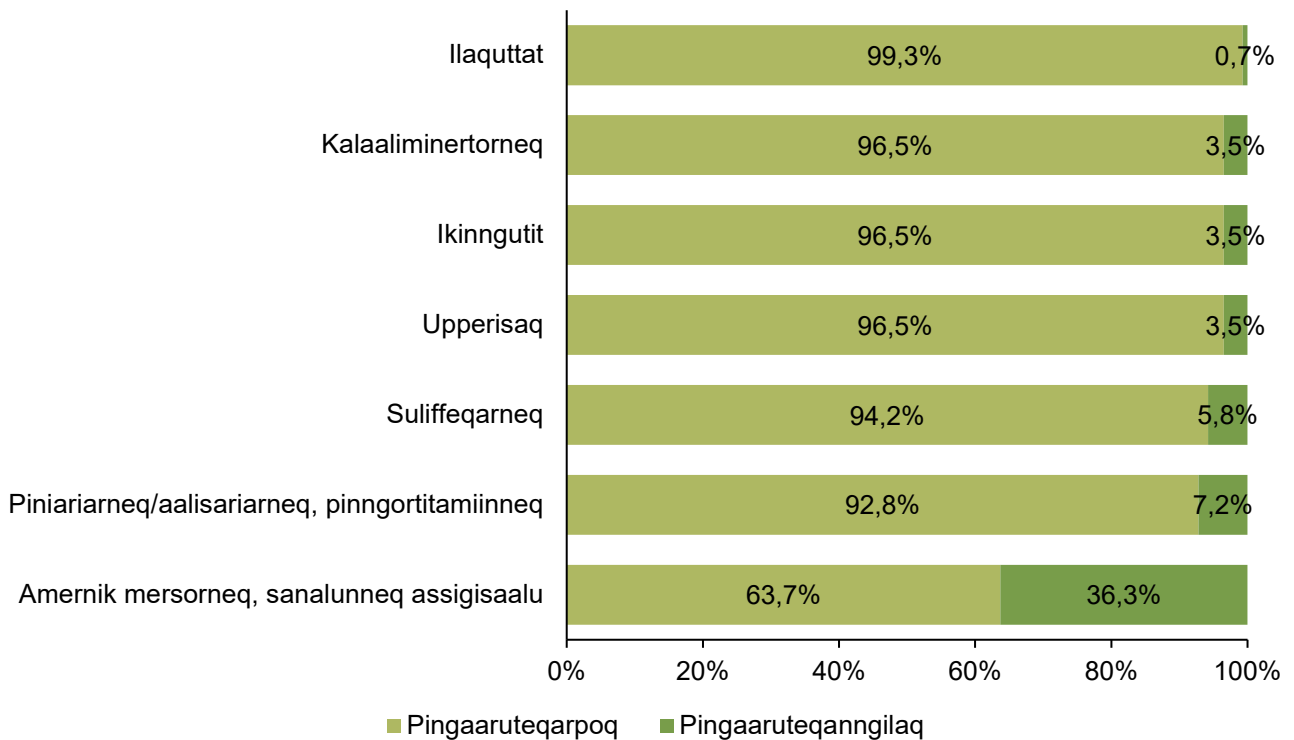

Takussutissiaq 5.2.1. Avannaata Kommuniani peqataasut 55-inik ukiullit, imaluunniit ukioqqortunerusut akornanni ikinngutit/ilisarimasat (N=117) aamma ilaquttat (N=119) qanoq akulikitsigisumik ilagineqartarnerat. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 5.2.1-imi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut 55-inik ukiullit imaluunniit ukioqqortunerusut amerlanerpaartaat (96-98 %-it) ikinngutitik/ilisarimasatik aamma ilaquttatik ilagalugit piffissamik atuisartut. Ilaquttanut (57 %-it) sanilliullugu ikinngutiminnut/ilisarimasaminnut (71 %-it) ullut tamaasa imaluunniit sapaatip akunnikkaartumik piffissamik atuisartut amerlanerulaarput. Nuna tamakkerlugu sanilliussinermi Avannaata Kommuniani peqataasut amerlanerit ikinngutiminnut/ilisarimasaminnut ullut tamaasa imaluunniit sapaatip akunnikkaartumik piffissamik atuisarput, aamma ilaquttaminnut piffissamik atuisartut amerlassusiat assigiillutik (nuna tamakkerlugu paasissutissat takutinneqanngillat).

5.3. Ilorrisimaarneq aamma inuunerup pitsaassusia

Matuma ataani takuneqarsinnaapput ilaquttat, kalaalimerngit, ikinngutit, upperisaq, suliffik, pinia-
rneq/aalisarneq, amernik mersorneq aamma sanalunneq inuunerup pitsaassusianut pingaarutilittut isumaqartut amerlassusiat.

Takussutissiaq 5.3.1. Avannaata Kommunianni peqataasut 55-inik ukiullit imaluunniit ukioqqortunerusut akornanni inuunermik iluarisimaarinninnermut pingaarutilittut taaneqartunik isiginnittut amerlassusiat. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=119.

Takussutissiaq 5.3.1-imi takuneqarsinnaavoq, ilaquttat, kalaaliminertorneq, ikinngutit, upperisaq, suliffeqarneq, piniariarneq, aalisariarneq imaluunniit pinngortitamiinneq, aamma amernik mersorneq sanalunnerlu peqataasut inuunermik iluarisimaarinninnerannut pingaaruteqartut, assigiinn-gissitaartumilli annertussusilimmik. Tamarluinnangajammik inuunermik iluarisimaarinninnermut ilaquttat pingaaruteqarnerannik isumaqarput, taamaalillunilu ilaquttat pingaaruteqarnerpaajullutik. Ikinngutit aamma kalaaliminertortarneq inuunerup iluarisimaarneranut 97 %-inut pingaaruteqarput, aamma upperisaq 97 %-inut aamma suliffeqarneq 94 %-inut pingaaruteqarlutik. Amernik mersor-nermi, sanalunnermi assigisaanilu suaassutsikkut assigiinngitsoqarpoq, angutininut sanilliullutik ar-nat amerlanerusut tamatuma pingaaruteqarneranik naliliimmata (paasissutissat takutinneqanngil-lat). Taaneqartut pingaaruteqassusiannut tunngatillugu nuna tamakkerlugu imaluunniit illoqarfiit aamma nunaqarfiit akornanni assigiinngitsoqanngilaq.

5.4. Atugarissaarneq aamma kulturimut tunngasutigut uuttuutit

Najoqqutani takuneqarsinnaavoq, kulturikkut ataatsimoorneq eqqarsartaatsikkut pitsaasumik peqqissuseqarnermut attuumassuteqartoq (MacDonald allallu, 2013). Innuttaasut peqqissusiannik misissuinerimi apeqqutit kulturikkut sammisaqartitsinerit eqqarsartaatsikkut peqqissutsimut

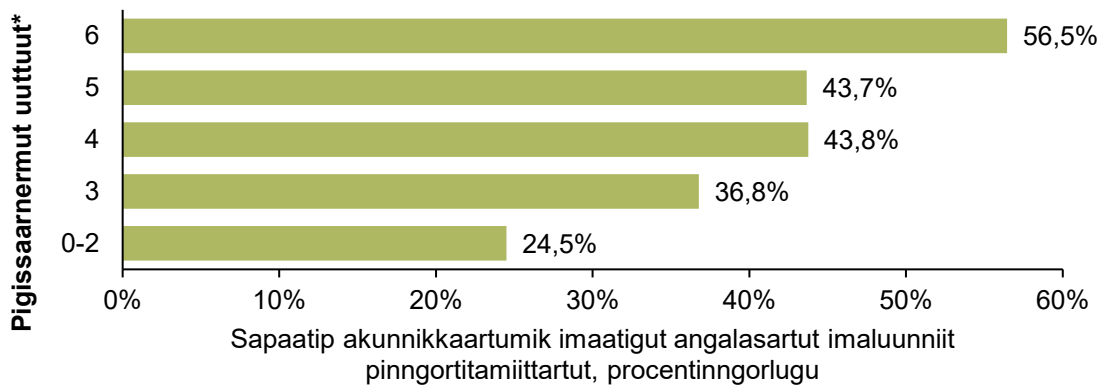
attumassuteqarnerannik (GHQ atorlugu uuttugaq, takuuk 2.3) misissuinissamut periarfissaqalersitsisut ilanngunneqarmata, ataqatigiinneq taanna aamma Avannaata Kommuniani misissorneqarpoq.

Inerniliussat takutippaat, Avannaata Kommuniani peqataasut akornanni akulikitsumik (ullut tamaasa, sapaatip akunnikkaartumik imaluunniit qaammatikkaartumik) nammineq pisaanik nerisartut 78 %-it eqqarsartaatsimikkut sanngiisuutut taaneqarsinnaasut. Nammineq pisaanik akuttunerusumik nerisartut imaluunniit namineq pisaanik nerinngisaannartut akornanni eqqarsartaatsimikkut sanngiisuut ikinnerulaarput (69 %-it) (pasissutissat takutinneqanngillat).

Avannaata Kommuniani peqataasut akornanni kulturikkut tunngasutigut attuumassutillit aamma eqqarsartaatsikkut peqqissutsip akornanni pitsaasumik ataqatigiittoqartoq ilimanaateqarpoq. Eqqarsartaatsikkut peqqissutsip aamma kulturikkut sammisaqartitsinernut peqataasarnerit akornanni ataqatigiinneq illuatungaanut sammiveqarsinnaammat maluginiassallugu pingaaruteqarpoq. Imaassinnaavoq kulturikkut sammisaqartitsinernut peqataasarnerit eqqarsartaatsikkut peqqissutsumut pitsaasumik sunniuteqarsinnaasut, kisianni aamma imaassinnaavoq innuttaasup eqqarsartaatsikkut peqqissusiata kulturikkut sammisaqartitsinerit siuarsarlugilluunniit akimmisaartikkai.

5.5. Kulturimut tunngasutigut inuuniarnikkut assigiinngissutinut uuttuutit

Qanoq akulikitsigisumik imaatigut angalasarnermut imaluunniit pinngortitamiittarnermut atatillugu inuuniarnikkut assigiinngissut matuma ataani nassuiarneqarpoq.

*Pigissaarnermut uuttuut inuit ataasiakkaat atortutigit arlalinnik atugassaqarnerat naapertorlugu nalilersuineri atorneqarpoq, 0-2 pigissaarnikkut qaffasissutsimi appasinnerpaajulluni, 6-i pigissaarnikkut qaffasissutsimi qaffasinnerpaajulluni.

Takussutissiaq 5.5.1. Avannaata Kommuniani sapaatip akunnikkaartumik imaatigut angalasartut imaluunniit pinngortitamiittartut amerlassusiat, pigissaarnermut uuttuummut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=321.

Takussutissiaq 5.5.1-imi takuneqarsinnaavoq, Avannaata Kommuniani peqataasut sapaatip akunnikkaartumik imaatigut angalasartut imaluunniit pinngortitamiittartut amerlassusiat pigissaarnermut uuttuutip qaffakkiartorerani qaffakkiartortoq. Taamaalilluni pigissaannginnerpaat akornanni 25 %-it pinngortitamiittarsimapput, aamma pigissaarnerpaat akornanni 57 %-iullutik. Assigiinngissutit taakku nuna tamakkerlugu kisitsisit assigalugit kisitsisitigut qularnaatsuupput. Assigiinngissutip tamatuma aamma takutissinnaavaa, kikkut soorlu umiatsiaqarnissaminut akissaqarnersut.

Peqqissutsikkut, timimik aalatitsinikkut aamma nerisaqarnikkut, aamma peqqissutsimut tunngatil-lugu aarlerinaatinut pissutaasunut tunngatillugu inuuniarnikkut assigiinngitsoqarneratut peqqissutsi-mut tunngatillugu kulturimut tunngasutigut aamma inuuniarnikkut assigiinngitsoqarpoq.

6 Eqikkaaneq aamma naggasiineq

2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq 2019-imi tamanut saqqummi-
unneqarpoq, nuna tamakkerlugu innuttaasut peqqissusiannik uuttuutini takussutissiiffiulluni, aam-
mattaq piffissap sivisuup ingerlanerani peqqissutsip ineriartornerani takutitsilluni (Larsen allallu,
2019). Kommunikkaartumik innuttaasut peqqissusiannik nalunaarusiat uku aqqutigalugit najukkani
innuttaasut peqqissusiat itinerusumik sammeqqippavut, kommunimilu atugarissaarneq peqqis-
suserlu killiffissiorlugit.

Ataatsimut isigalugu Avannaata Kommunianut kommunikkaartumik innuttaasut peqqissusiannik
nalunaarusiap takutippaa, kommunimi peqataasut amerlanerpaartaasa peqqissusertik pitsaasu-
usoq nalileraat, eqqarsartaatsimikkut sanngisuumik peqqissuseqarlutik aamma inuunerup pitsaas-
usia qaffassuusooq misigisimallugu. Peqataasut amerlasuut timiminnik aalatitsinermik aallutaqar-
put, pingaartumik aasaanerani. Peqataasut affai sinnilaarlugit isumaqarput kommunimi timimik aa-
latitsinissamut periarfissaqarluartoq. Kommunimi timimik aalatitsinissamut periarfissat pit-
saasuunngitsut pingaartumik inuusuttut (15-iniit 34-nik ukiullit) isumaqarput.

Avannaata Kommuniani peqataasut amerlanngitsut inoqutigiinni amerlavallaartuni najugaqarlutik
misigisimapput, taamaattorli illoqarfinnut sanilliullugu nunaqarfinni ineqarnikkut pissutsit pit-
saannginnerupput. Ilanngullugu 40 %-it sinnillit suli 18-inik ukioqaleratik kinguaassiuutimikkut ator-
nerlugaaneq misigisimavaat, aamma tallimararterutaat inuunermik ilaani imminut toqoriaraluar-
nikuullutik. Kommunimi peqataasut 47 %-ii AUDIT atorlugu nassuiarneqartumik ajornartorsiutaasu-
mik imigassamik atuisupput, aamma 60 %-it sinnerlugit ullut tamaasa pujortartarlutik. Misissui-
nermi paasineqarpoq, peqataasut 2/3-ngajaat pualavallaartut, imaluunniit pualavallaarujussu-
artut. Kommunimi amerlanerpaat inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqannginneq misigisi-
manngilaat, kisiannili inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqannginneq 15-iniit 24-t akorn-
anni ukiullit akornanni takussaaneruvoq. Naggasiutigalugu kommunikkaartumik innuttaasut peqqis-
susiannik nalunaarusiap takutippaa, kommunimi peqataasut amerlanerpaartaat kulturikkut sam-
misaqartitsinernut peqataasartut, aamma naleqartitat soorlu ilaquuttat, pinngortitaq aamma kalaali-
merngit pingaartitarigaat.

Kommunini innuttaasut peqqissusiannik nalunaarusiani aammattaq peqqissutsimut tunngatillugu
kommunikkaartumik inooqataanikkut assigiinngissutit qanoq innersut annertuumik sammeneqarput.

Peqataasunut pigissaarnerusunut sanilliussinermi peqataasut pigissaannginnerusut akornanni tul-
liuttumi taaneqartut takuneqarput:

- Peqqissutsiminnik pitsaasumik nammineq naliliisut ikinnerupput
- Naatitartortartut ikinnerupput
- Sunngiffiminni issiaannarnerusartut amerlanerupput
- Ajornartorsiutaasumik imigassamik atuisut amerlanerupput

- Ullut tamaasa pujortartut amerlanerupput
- Pualavallaarujussuartut ikinnerupput
- Akulikitsumik imaatigut angalasartut imaluuniit pinngortitamiittartut ikinnerupput

Pissutsit taakku peqqissumik inuuneqarnissamik kikkut tamarmik assigiimmik periarfissaqarnissaat kommunip sulissutigissagaa pisariaqalersippaat.

Avannaata Kommuniani peqatasut nuna tamakkerlugu peqqissutsimut uuttuutit ilaanni immikkoorteqarput. Peqqissutsimik nammineq naliliinermut aamma eqqarsartaatsikkut peqqissutsimut tunngatillugu annertuumik assigiinngissuteqarnerisooq takuneqarsinnaanngilaq, kisianni nunamut tamarmut sanilliullugu Avannaata Kommuniani ataatsimut isigalugu inuunerminnik iluarisimaarinnittut ikinnerupput. Ilaatigut paasineqartoq tassaavoq, arnat amerlanerusut inuunerminnik iluarisimaarinninngitsut. Akerlianik takuneqarpoq, Avannaata Kommuniani nunaqarfanni najugallit amerlasuut inoqutigiinni amerlavallaartuni najugaqartut. Amerlasuut 18-inik ukioqalernissartik sioqqullugu kinguaassiuutimikkut atonerlugaanermik misigisaqarsimapput, aamma nunamut tamarmut sanilliullugu peqataasut amerlanerit imminnut toqoriaraluarsimapput. Peqataasut amerlanerusut ullut tamaasa pujortartarput, tassunga ilaallutik inuusunnerpaat akornanni kisitsisit isumakulunnartut. Aammattaaq Avannaata Kommuniani arnat amerlanerusut ullut tamaasa pujortartarput, pisoq nunap sinnerani takuneqanngitsooq. Aammattaaq nunamut tamarmut sanilliullugu ukiuunerani Avannaata Kommuniani timiminnik aalatitsinermik aallutaqartut ikinnerupput, aasaanerani nuna tamakkerlugu aamma Avannaata Kommuniani timiminnik aalatitsisartut amerlaqatigiillutik. Nunamut tamarmut sanilliullugu Avannaata Kommuniani peqataasut timimik aalatitsinissamut kommunimi periarfissat pitsaasuunerannik naliliisut ikinnerupput. Ilutigitillugu nunamut tamarmut sanilliullugu Avannaata Kommuniani ikinnerpaamik sapaatip akunneranut ataasiarlutik namminneq pisaaminnik aamma aalisakkaminnik, kiisalu ikinngutiminnik/ilisarisimasaminnik aamma meeqqaminnik erngut-taminnillu peqateqarsimasut amerlanerupput.

Innuttaasut peqqissusiannik misissuisarneq innuttaasunut aamma kommunimut qaninnerulissaaq

Ukiut ingerlanerini peqqissutsimik ilisimatusarnerpassuarni misissuinerinik ineriartortitsinerit, kiisalu misissuereernerup kingorna inerniliussanik suliaqarnerit aamma ilisimasat nutaat tunngavigalugit atuutilersitsisarnerit innuttaasunik, sumiiffinnik aamma kommuninik akuutitsiffiunngitsumik ingerlanneqartarsimapput. Tamanna Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfimmit allanngortinneqarsuppoq, aamma taamaattumik angorusutaq tassaavoq siunissami innuttaasut peqqissusiannik misissuisarnissanut, sulii Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik sinnerlugu ingerlanneqartartussanut, tunngatillugu kommuninik, aamma taamatut illoqarfanni aamma nunaqarfanni innuttaasunik qanimut oqaloqateqartarnissaq. Suleqatigiinneq taanna Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, sulii ukiut 4-6-ikkaarlugit nuna tamakkerlugu misissuinerit ingerlanneqartarnissaannik qitiusumik akisussaasuusoq, qanimut suleqatigalugu ineriartortinneqassaaq.

Innuttaasut peqqissutsimikkut unammilligassaasa annertuut nassaarinnissaannut aamma ukiorpasuit ingerlanerini ineriartornerup malinnaaffiginissaanut innuttaasut peqqissusiannik misissuisarnerit ukiorpassuannngortuni pingaarutilimmik atortuusimasut, suulli kommunini ataasiakkaani aamma illoqarfanni nunaqarfinnilu atugarissaanermut aamma peqqissutsimut siuarsaataasinnaanersut pil-lugit annikitsuinnarmik uppersaataallutillu ilisimasatigut tapertaasimallutik. Tamatuma

allanngortinneqarnissaa kissaatigaarput, taamaalillugu kalaallit pingaarnertut naleqartitaat, soorlu pinngortitaq, ataatsimoorneq, ilaqqat aamma atassuteqarfiit, kalaalimerngit aamma uuttuutit ataatsimut tamakkerlutik timikkut, tarnikkut aamma anersaakkut peqqissutsimik pilersitsisut aamma ilanngussinnaajumallugit.

Taamaattumik innuttaasut peqqissusiannik misissuinissap tulliuttup, 2024-mi ingerlanneqartussatut pilersaarutigineqartup, pinnginnerani kommunimi innuttaasut, illoqarfinni nunaqarfinilu aalajangiisartut, nunap ilaani qitiusumik peqqinnissaqarfik, kommuni, peqatigiiffiit aamma kommunimi attuumassutillit pingaarutilimmik inissisimasut allat oqaloqatiginiarlugit Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfik immikkut ittumik iliuuseqarniarpoq. Siunertaq tassaavoq, najukkamut tunngatitamik kiisalu najukkami nukittuffiit aamma naleqartitat, kommunip illoqarfiini nunaqarfiinilu ilisarnaataasut, sammineqarnissaat siunertaralugu imarisassaanik aamma sammineqartussanik oqaluuserinninnissaq. Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq innuttaasut aamma taamatut kommunip misissuinerissagaa, aamma misissuinermi ilisimalikkat innuttaasunut kommunimullu iluaqutaanissaat pingaaruteqarpoq.

7 Najoqquat

- Bjerregaard, P., Dahl-Petersen, I. K., & Larsen, C. V. L. (2018). Measuring social inequality in health amongst indigenous peoples in the Arctic. A comparison of different indicators of social disparity among the Inuit in Greenland. *SSM - population health*, 6, 149-157. doi:10.1016/j.ssmph.2018.08.010
- Bjerregaard, P., & Larsen, C. V. L. (2015). Time trend by region of suicides and suicidal thoughts among Greenland Inuit. *International journal of circumpolar health*, 74, 26053-26053. doi:10.3402/ijch.v74.26053
- Dahl-Petersen, I., Larsen, C., Nielsen, N., Jørgensen, M., & Bjerregaard, P. (2016). Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2014. *Levevilkår, livsstil og helbred. National Institute of Public Health, University of Southern Denmark*.
- Departementet for Sundhed. (2015). *Handleplan for fysisk aktivitet 2015-2019*. Retrieved from https://www.peqqik.gl/-/media/Files/Publikationer/Rapporter_og_redegoerelser/2015/Handleplan_Fysisk_Aktivitet/Handleplan_fysisk_aktivitet_2015_2019.pdf?la=da-DK
- Diderichsen, F., Andersen, I., & Manuel, C. (2011). *Ulighed i sundhed*. Retrieved from Medicinsk sociologi–sociale fak:
- Goldberg, D. P., Gater, R., Sartorius, N., Ustun, T. B., Piccinelli, M., Gureje, O., & Rutter, C. (1997). The validity of two versions of the GHQ in the WHO study of mental illness in general health care. *Psychological Medicine*, 27(1), 191-197. doi:10.1017/S0033291796004242
- Hansen, C. B., Larsen, C. V., Bjerregaard, P., & Riva, M. (2020). The effect of household crowding and composition on health in an Inuit cohort in Greenland. *Scandinavian Journal of Public Health*, 1403494820929496. doi:10.1177/1403494820929496
- Healey, G. A., Cueva, K., Stoor, J. P. A., Larsen, C. V., Rink, E., Kanayurak, N., . . . Hiratsuka, V. Y. (2019). Exploring the term “resilience” in Arctic health and well-being using a sharing circle as a community-centered approach: Insights from a conference workshop. 8(2), 45.
- Idler, E. L., & Benyamini, Y. (1997). Self-rated health and mortality: a review of twenty-seven community studies. (0022-1465 (Print)).
- Ingemann, C., Beck, A., & Larsen, C. V. L. (2019). *Kortlægning af rygestoptilbud*. Retrieved from https://www.sdu.dk/da/sif/rapporter/2019/kortlaegning_af_rygestoptilbud
- Ingemann, C., & Larsen, C. V. L. (2018). *A scoping review: Well-being among indigenous children and youth in the Arctic—with a focus on Sami and Greenland Inuit (9289353864)*. Retrieved from Copenhagen:
- Jacob, K. S., Bhugra, D. F., & Mann, A. H. (1997). The validation of the 12-item General Health Questionnaire among ethnic Indian women living in the United Kingdom. (0033-2917 (Print)).
- Larsen, C. V. L., Hansen, C. B., Ingemann, C., Sørensen, I. K., Jørgensen, M. E., Olesen, I., . . . (2019). *Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2018 - Levevilkår, livsstil og helbred*. Retrieved from København:
- Loring, B., & Robertson, A. (2014). Obesity and inequities. Guidance for addressing inequities in overweight and obesity.
- MacDonald, J., Ford, J., Willox, A., & Ross, N. (2013). A review of protective factors and causal mechanisms that enhance the mental health of Indigenous Circumpolar youth. *International journal of circumpolar health*, 72, 21775-21775. doi:10.3402/ijch.v72i0.21775

- Niclasen, B. (2019). *HBSC Greenland - Data from Health behavior among Schoolaged Children 2018*. Retrieved from https://www.sdu.dk/da/sif/rapporter/2019/hbsc_greenland
- Ottendahl, C. B., Bjerregaard, P., Svartá, D. L., Sørensen, I. K., Olesen, I., Nielsen, M. S., & L., L. C. V. (2021). *Mental sundhed og helbred blandt 15-34-årige i Grønland - Betydningen af opvækstvilkår, beskyttende faktorer og risikofaktorer*. Retrieved from København: https://www.sdu.dk/da/sif/rapporter/2021/mental_sundhed_unge_groenland_dk
- Riva, M., Larsen, C. V. L., & Bjerregaard, P. (2014). Household crowding and psychosocial health among Inuit in Greenland. (1661-8564 (Electronic)).
- Saunders, J. B., Aasland, O. G., Babor, T. F., De La Fuente, J. R., & Grant, M. (1993). Development of the Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT): WHO Collaborative Project on Early Detection of Persons with Harmful Alcohol Consumption-II. *Addiction*, 88(6), 791-804. doi:10.1111/j.1360-0443.1993.tb02093.x
- Styrelsen for forebyggelse og sociale forhold. (2019). *Killiliisa - Lad os sætte grænser. Årsrapport 2019*. Retrieved from <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Familie%20og%20Justits/DK/Killiliisa%20Arssrapport%202019%20DA%20web.pdf>
- Sundhedsstyrelsen. (2020). *Livskvalitet - Notatserie om overgangen til livet uden for arbejdsmarkedet*. Retrieved from https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2020/AEldre-overgang-notatserie-og-VIVE-rapport/1_-_Livskvalitet.ashx?la=da&hash=11F0A16C1B2D88C0D7C2EE6356D80C5F89EFE846
- Sundhedsstyrelsen. (2021). Mental sundhed. Retrieved from <https://www.sst.dk/da/viden/mental-sundhed>
- WHO. (2021). Social determinants of health. Retrieved from https://www.who.int/health-topics/social-determinants-of-health#tab=tab_1

8 Ilanngussaq

Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq 2018

2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq tassaavoq inuusuttunik aamma inersimasunik Kalaallit Nunaanni najugalinnik misissuineq, Namminersorlutik Oqartussat sinnerlugit Steno Diabetes Center Copenhagen suleqatigalugu Statens Institut for Folkesundhedim it ingerlanneqartoq. Siunertarineqartoq pingaarneq tassaavoq innuttaasut akornanni peqqissutsip aamma napparsimasarnerup nassuiaateqarfigineratigut 2018-imi innuttaasut peqqissusiat killiffissussallugu, kiisalu siusinnerusukkut 1993-1994-imi, 1999-2001-imi, 2005-2010-mi aamma 2014-imi innuttaasut peqqissusiannik misissuisarnerit inerniliussat sanilliunnerisigut ukiut ingerlaneranni peqqissutsip aamma napparsimasarnerup malinnaaffiginissaa.

Misissuinermit pingaarnertut sammeneqartut tassaapput Kalaallit Nunaanni innuttaasut peqqissusiannut uuttuutit, aamma Inuuneritta II-mi (Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissuunissaannik suli niut 2013-2019) suliassa qarfiit ilaatinneqartut: Nerisaqarneq, pujortartarneq, imigassaq aamma ikiaroorartoq kiisalu timimik aalatitsineq. Pingaarnertut misissorneqarput inuiaqatigiinni inuiaqatigiit katitigaanerit, peqqissutsikkut nunap ilaani aamma inuuniarnikkut allanngorarnerit, napparsimalernissamut aarlerinaatinut pissutaasut, inuuniarnikkut atukkat, eqqarsartaatsikkut peqqissuseq aamma napparsimasarnerit (Larsen allallu, 2019). Innuttaasut peqqissusiannik siusinnerusukkut misissuisarnerit 2014-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq pillugu nalunaarusiami nassuiarneqarput (Dahl-Petersen allallu, 2016).

Paasissutissanik katersuineq 2017-imi aggustimiit 2019-imi januaarip tungaanut qaammatit 18-it sinnerlugit ingerlanneqarpoq, aamma sumiiffinni ilaatigut atuarfinni katersortarfinnilu ingerlanneqarluni. Tamatuma saniatigut 2016-imi aggustimi septembarimilu piareersaataasumik Qaanaami misissuinermit paasissutissat katersorneqartut 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermit paasissutissanut tamakkiisunut ilanngunneqarput. Illoqarfinnut angalanerit timmisartumik ingerlanneqarput, aamma angallat Kisaq nunaqarfinnut katillugit arfineq-pingasunut angalanerit marlunnut atorneqarluni. Paasissutissat suleqatigiinnit, nakkutilliisumik, apersuisunik sungiusarimasunik pingasunik, aaviisartunik marlunnik aamma misissuinermit ikiortimik ataatsimik inuttalimmit, katersorneqarput. Tamatuma saniatigut illoqarfinni aamma nunaqarfinni amerlanerpaani sumiiffimmi najugalimmik apersuinermit aamma peqataasussanik aggersaanermit ikiorteqarpoq. Peqataasut toqqaanerit naapertorlugu apersuinerit kalaallisut imaluunniit danskisut ingerlanneqarput. Katillugit 98%-ii kalaallisut ingerlanneqarput. Aaviisartut aamma misissuiffimmi aammik misissuinermit suliaqartarput, taakku misissugassatut Danmarkimut (Steno Diabetes Center Copenhagenimut) nassiunneqannginnerini. 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq pillugu paasissutissat amerlanerusut nalunaarusiami *Kalaallit Nunaanni innuttaasut peqqissusaannik misissuineq 2018 – Inuunermit atugassarititaasut, inooriaaseq peqqissuserlu* (Larsen allallu, 2019) takuneqarsinnaapput.

Kisitsisinik misissueqqissaarneq aamma paasissutissanik pingaarnersiulluni agguaqatigiissitsineq

Kommunini tamani, Kommuneqarfik Sermersooq kisiat pinnagu, illoqarfinnit nunaqarfinniillu peqataasoqarpoq, peqataasulli agguataarsimanerat illoqarfinni nunaqarfinnilu innuttaasut agguataarsimanerannut assigiinngissinnaapput. Taamaattumik kommuninut tunngatillugu peqqissuseq erseqqissumik takutinniarlugu pingaarnersiulluni agguaqatigiissitsisoqarpoq. Tassa imaappoq, kommunimi nunaqarfinni peqataasut nunaqarfimmi inuttussutsimut sanilliullugu procentinngorlugu qaffasinneruppat, nunaqarfinnit peqataasut amerlassusiat misissueqqissaarnermi ilanngarneqasapput. Taamaattumik Avannaata Kommuniani inerniliussat kommunimut tamarmut atuupput, soorluttaaq kommuninut allanut tamanut, Kommuneqarfik Sermersooq kisiat pinnagu, tamanna atuuttoq, Kommuneqarfik Sermersooq Kitaanut inerniliussat Nuummuk kisimi tunngallutik, aamma Kommuneqarfik Sermersooq Tunumi inerniliussat Tasiilamut kisimi tunngallutik. Tamanna Kommuneqarfik Sermersuup nunaqarfiini apersuisoqannginneranik pissuteqarpoq.

Pingaarnersiulluni agguaqatigiissitsinerit marlungorlugit suliarineqarput. Pingaarnersiulluni agguaqatigiissitsineq ataaseq kommunimi kisitsisinik misissueqqissaarnermut, aamma pingaarnersiulluni agguaqatigiissitsineq ataaseq nunamut tamarmut, ilaatigut kommunini kisitsisit nuna tamakkerlugu kisitsisinut sanilliunneqarmata. Kommuninut tunngatillugu paasissutissat suaassutsinut, ukiuinut aamma peqataasut nunaqarfinni aamma illoqarfinni najugaqarnerannut tunngatillugu agguataarnerannut pingaarnersiorneqarput, aamma nuna tamakkerlugu inerniliussani peqataasut procentiisa suaassutsinut, ukiuinut aamma najugaannut tunngatillugu allanngorarnerat eqqarsaatigineqarluni, uuttuutitut taakkununga tunngatillugu 2018-imi innuttaasut tamarmik katitigaannerannut paasissutissat pingaarnersiornerisigut. Misissueqqissaarnerit suaassutsimut, ukiuinut imaluunniit nunami sumiinnerannut agguataarneqarsimappata uuttuutitut taakkununga pingaarnersiulluni agguaqatigiissitsisoqarsimassanngilaq.

Misissueqqissaarnerit kisitsisitigut naatsorsueqqissaarnermut programmi SPSS v. 25.0 imaluunniit qaffasinnerusoq atorlugu suliarineqarput. Paasissutissat kisitsisitigut misiliutit pisariitsut (chi-2 tests) atorlugit suliarineqarput, kisitsisitigut qularnaatsuunngitsoq p-værdimik nalunaarneqarluni. P-værdip kisitsisitigut qularnaatsaq kisiat takutipaa, assigiinngissutitut takuneqartut naleqquttuunersut imaluunniit soqutiginaateqarnerisut pinnagu. Nalunaarusiami inerniliussat kisitsisitigut qularnaatsutut taaneqartut tassaapput 0,05-imi imaluunniit annikinnerusumik p-værdillit.

Syddansk Universitet

Telefon: +45 6550 7777
sdu@sdu.dk
www.sdu.dk

Indsæt co-branding logo 2

Indsæt co-branding logo 1